

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra severoamerických studií

Bakalářská práce

2021

Helena Tomková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra severoamerických studií

**Příčiny zhoršení vztahů mezi Spojenými státy a Brazílií
v letech 1961-1964**

Bakalářská práce

Autorka práce: Helena Tomková

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Perutka, Ph.D.

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 21.6.2021

Helena Tomková

Bibliografický záznam

TOMKOVÁ, Helena. *Příčiny zhoršení vztahů mezi Spojenými státy a Brazílií v letech 1961-1964*. Praha, 2021. 46 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra severoamerických studií. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Lukáš Perutka, Ph.D.

Rozsah práce: 59 960 znaků

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá vztahy mezi Spojenými státy americkými a Brazílií mezi roky 1961-1964. Časové období pokrývá dobu od nástupu prezidenta Johna F. Kennedyho po vojenský převrat v Brazílii. V této periodě totiž vztahy prošly paradoxním vývojem. Spojené státy se zavázaly skrze program Aliance pro pokrok pomáhat demokratizaci a socioekonomickému rozvoji v Latinské Americe, přesto o tři roky později podpořily v Brazílii vojenský puč, který svrhl reformně orientovaného prezidenta Joãa Goularta. Pro vysvětlení tohoto vývoje práce využívá metody případové studie, v rámci níž analyzuje dokumenty americké vlády a tajných služeb. První část práce popisuje východiska Kennedyho reformní politiky vůči Latinské Americe. Druhá část představuje osobnosti brazilských prezidentů Quadrose a Goularta a třetí část pak vysvětluje rozdíly v americkém přístupu vůči těmto dvěma státníkům. Ve čtvrté až šesté kapitole je popsána typologie faktorů, které způsobily ochlazení vztahů: Goulartova nezávislá zahraniční politika, téma znárodněných amerických firem a brazilská domácí politika. Práce dochází k závěru, že rozpory v americko-brazilských vztazích působil hlavně dojem americké vlády, že Goulart není dostatečně antikomunistický, a to primárně v oblasti domácí politiky.

Annotation

This bachelor thesis examines the relations between the United States and Brazil from 1961 to 1964. During this time, the relations went through a paradoxical development. The United States pledged to support democratization and socioeconomic development in the Latin America through the Alliance for Progress program. Yet, three years later, they lent support to the military coup that ousted the reformist Brazilian president, João Goulart. To explain such development, this thesis uses the case study method, analyzing primary sources – documents of the US government and the CIA. The first part describes the basis of Kennedy's policy towards Latin America. The second chapter presents the background of Brazilian presidents Jânio Quadros and João Goulart while the third chapter explains the contrast in US approach to these two statesmen. The following chapters form a typology of factors which caused the drift in US-Brazilian relations: Goulart's independent foreign policy, the issue of nationalized American companies and Brazil's domestic politics. The thesis concludes that the divergence in the relations stemmed from US government's judgment that Goulart is insufficiently anti-communist, primarily in domestic politics.

Klíčová slova

USA, studená válka, João Goulart, Aliance pro pokrok, americká zahraniční politika, americko-brazilské vztahy

Keywords

USA, Cold War, João Goulart, Alliance for Progress, US Foreign policy, US-Brazilian relations

Title

Causes of the US-Brazilian relations deterioration in the 1961-1964 period

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala mému vedoucímu práce Mgr. Lukáši Perutkovi, Ph.D. za jeho rady a pomoc při psaní této bakalářské práce.

Obsah

Úvod	2
1. Kennedyho vize politiky vůči Latinské Americe	6
1.1 Politický kontext	6
1.2 Ideály Aliance pro pokrok.....	7
2. Osobnosti Jânio Quadrose a João Goularta	8
3. Proměna amerického postoje k Brazílii mezi roky 1961-1964	10
3.1 Americká spolupráce s Quadrosem.....	10
3.2 Americká spolupráce s Goulartem	12
3.2.1 Mannova doktrína	13
4. Nezávislá zahraniční politika	15
4.1. Otázka Kuby.....	17
5. Znárodněné americké společnosti	20
6. Brazilská domácí politika	24
6.1 Goulart a komunisté	24
6.2 Obavy z nastolení diktatury.....	28
Závěr	31
Summary	33
Použitá literatura	34
Primární zdroje.....	34
Sekundární zdroje.....	35

Úvod

S nástupem prezidenta Johna F. Kennedyho se zvětšil zájem Spojených států o Latinskou Ameriku. Revoluce na Kubě ukázala, že USA potřebují novou strategii, jak zamezit šíření komunismu v tomto regionu. Řešením se měl stát ambiciózní program Aliance pro pokrok, který stavěl na propagaci sociálního a ekonomického rozvoje a podpoře progresivních, demokratických režimů. Brazílie se jevila jako ideální kandidát pro tento program a americko-brazílské vztahy měly všechny předpoklady pro pevnou a konstruktivní spolupráci. Přesto mezi roky 1961-1964 došlo k opačnému vývoji. USA postupně omezovaly finanční pomoc pro brazilskou vládu, nepodpořily reformní snahy prezidenta Joãa Goularta a následně poskytly podporu vojenskému puči, který jej svrhl a nastolil dvě dekády trvající diktaturu. Takovýto vývoj byl paradoxní, jelikož zcela odporoval dříve deklarované idealistické politice prezidenta Kennedyho.

Cílem této práce je popsat a vysvětlit vývoj brazilsko-amerických vztahů v době mezi nástupem prezidenta Kennedyho a vojenským pučem v Brazílii. Důvodem, proč jsem si vybrala právě tento cíl, je fakt, že ačkoli je v odborné literatuře toto téma celkem dobře zpracované, neexistuje jednoznačný konsenzus ohledně interpretace tohoto vývoje. Zatímco někteří autoři kladou důraz na vliv amerických firem na Kennedyho rozhodování, jiní podtrhávají Goulartovu zahraniční politiku či jeho neochotu ke spolupráci, další pak viní americký antikomunismus. Tato debata je relevantní, protože vysvětlení vývoje vztahů umožní lépe pochopit důležitou periodu brazilské historie, a také na něm lze ukázat, jak fungovalo uvažování americké vlády, a jaké byly limity její reformní politiky vůči Latinské Americe.

Práce se pokusí odpovědět na následující výzkumné otázky: Jak se proměňoval americký přístup vůči brazilským prezidentům ve zmíněném období? Jaké faktory přispěly ke zhoršení vztahů mezi oběma státy? Proč nebyly v Brazílii naplněné cíle Aliance pro pokrok? A do jaké míry byla Kennedyho politika vůči Latinské Americe skutečně idealistická? Základní hypotézou práce je, že zhoršení vztahů bylo způsobené primárně domácí politikou prezidenta Goularta, kterou americká vláda vnímala jako nedostatečně antikomunistickou.

Ve své práci jsem zvolila metodu případové studie. Tato metoda bývá někdy kritizována kvůli tomu, že nemá jednu přesnou definici, která by byla široce přijímána. V mé práci vycházím z definice akademika Johna Gerringa, který ji chápe jako „*intenzivní studii konkrétní jednotky s cílem porozumět širší třídě podobných jednotek*.“¹ Analýzou vztahů USA s Brazílií chci tedy ukázat na širší trendy v politice Spojených států vůči Latinské Americe v 60. letech. Z hlediska teoretického rámce má práce kombinuje kvalitativní a kvantitativní analýzu. Kvantitativní analýza je použita při práci s ekonomickými údaji. Kvalitativní pak při analýze primárních pramenů, respektive dokumentů americké vlády a v menší míře také memorand CIA. Zde vycházím ze dvou příbuzných metod – analýzy obsahu a tematické analýzy. Obě jsou založené na zkoumání „*artefaktů sociální komunikace*“² s cílem najít v nich určité struktury, souvislosti, opakující se motivy atd. Na tomto základě jsou pak identifikována širší témata, a to induktivním způsobem (nejsou tedy určena dopředu, nýbrž jsou vygenerována během čtení dokumentů). Těmto tématům se budou věnovat kapitoly 4. - 6.

Je na místě podotknout, že limitem mé práce je omezený přístup k historickým dokumentům. Ne všechny jsou dostupné v elektronické podobě a část archivů také nebyla dosud zpřístupněna veřejnosti. Mezi zdroje, které lze dohledat na internetu, patří knižní série Foreign Relations of the United States (FRUS),³ jejíž jednotlivé svazky obsahují vládní dokumenty související se zahraniční politikou (např. korespondenci mezi Bílým domem a velvyslanectvím v Riu), dále pak dokumenty prezidenta Kennedyho dostupné v archivech knihovny John F. Kennedy Library (JFKL),⁴ a též memoranda zpravodajské služby CIA, dostupné na serveru Freedom of Information Act Electronic Reading Room (FOIA).⁵

¹ John Gerring, „What Is a Case Study and What Is It Good for?“ *American Political Science Review* 98, č. 2 (květen 2004): 342.

² Bruce L. Berg a Howard Lune, *Qualitative Research Methods for the Social Sciences* (Boston: Pearson, 2012), 353. Citováno v Christopher K. Lamont, *Research Methods in International Relations* (Los Angeles: Sage, 2015), 108. Tato kniha byla dostupná pouze ve formátu pdf, kde nebyla označena čísla stránek. Citace se tedy vztahuje ke snímku 108, nikoli ke stránce.

³ Svazky kolekce FRUS jsou dostupné na adrese <https://history.state.gov/historicaldocuments>.

⁴ Viz <https://www.jfklibrary.org/>.

⁵ Viz <https://www.cia.gov/readingroom/>.

Za primární pramen lze považovat i biografickou knihu *A Thousand Days: John F. Kennedy in the White House* od Kennedyho poradce Arthura M. Schlesingera.⁶ K dispozici jsou též paměti prezidenta Lyndona B. Johnsona *The Vantage point; perspectives of the Presidency, 1963-1969*,⁷ ovšem v nich není o Brazílii žádná zmínka (což samo o sobě svědčí o tom, že zatímco pro Kennedyho byla země velmi důležitá, Johnsonovy priority byly jinde. Americká podpora vojenského puče navíc nebyla pro image Spojených států příliš pozitivní).

Při ověřování hypotézy pracuji i se sekundární literaturou, která, jak již bylo řečeno, obsahuje různé interpretace vývoje americko-brazilských vztahů v dané periodě. Jde o následující autory. Ruth Leacock se v knize *Requiem for Revolution: The United States and Brazil, 1961-1969* detailně zaměřuje na politický vliv amerického byznysu v Latinské Americe, který podle ní tlačil Kennedyho do tvrdého postoje vůči Goulartovi a potlačoval ideály Aliance pro pokrok.⁸ Autor díla *The Most Dangerous Area in the World: John F. Kennedy Confronts Communist Revolution in Latin America* Stephen Rabe zdůrazňuje „virulentní“ antikomunismus, který vedl americkou vládu ke spolupráci s brazilskou (nebo také s argentinskou či guatemalskou) armádou, čímž bylo znemožněno dosažení socioekonomických reforem, po kterých Kennedyho program volal.⁹ Michael Weis v *Cold Warriors and Coups d'Etat: Brazilian-American Relations, 1945-1964* tvrdí, že rozpory v americko-brazilských vztazích působila Goulartova spolupráce s radikální levicí a jeho neutralistická zahraniční politika včetně ekonomického sblížení se Sovětským svazem, která USA zneklidňovala.¹⁰ Negativní roli brazilské zahraniční politiky zdůrazňuje i Jeffrey Taffet v knize *Foreign Aid as Foreign Policy*, která analyzuje finanční vztahy obou zemí a popisuje, jakým způsobem využíval Washington Aliance pro pokrok jako nástroje k ovlivňování politiky v Latinské Americe.¹¹

⁶ Arthur Meier Schlesinger, *A Thousand Days: John F. Kennedy in the White house* (Boston: Houghton Mifflin, 1965).

⁷ Lyndon B. Johnson, *The Vantage point; perspectives of the Presidency, 1963-1969* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1971).

⁸ Ruth Leacock, *Requiem for Revolution: The United States and Brazil, 1961-1969* (Kent: Kent State University Press, 1990).

⁹ Stephen G. Rabe, *The Most Dangerous Area in the World: John F. Kennedy Confronts Communist Revolution in Latin America* (London: University of North Carolina Press, 1999).

¹⁰ Michael W. Weis, *Cold Warriors and Coups D'Etat: Brazilian-American Relations, 1945-1964* (Albuquerque: University of New Mexico Press, 1993).

¹¹ Jeffrey F. Taffet, *Foreign Aid as Foreign Policy: the Alliance for Progress in Latin America* (New York: Taylor & Francis Group, 2007).

V neposlední řadě pak čerpám z disertační práce Matyáše Pelanta *Brazilská zahraniční politika v druhé polovině 20. století*, která nabízí detailní přehled obchodních a diplomatických styků Brazílie s USA i se státy východního bloku.¹²

Práce v první kapitole uvádí čtenáře do historického kontextu, ze kterého vycházela Kennedyho vize politiky vůči Latinské Americe. V druhé kapitole jsou popsány osobnosti brazilských prezidentů Jânio Quadrose a João Goularta. Třetí kapitola nabízí srovnání americko-brazilské spolupráce za těchto dvou prezidentů a vysvětluje kontrast v americkém přístupu vůči nim. Následující kapitoly se věnují jednotlivým faktorům, které způsobily zhoršení vztahů: nezávislá zahraniční politika a otázka Kuby, problematika vyvlastněných amerických firem v Brazílii a domácí politika, spojená s rolí komunistů a proměnou amerického pohledu na Goularta.

¹² Matyáš Pelant, „Brazilská zahraniční politika v druhé polovině 20. století“ (disertační práce, Univerzita Karlova, 2016).

1. Kennedyho vize politiky vůči Latinské Americe

1.1 Politický kontext

Na počátku 60. let se zdálo, že vztahy mezi Spojenými státy a Latinskou Amerikou jsou v krizi. S nástupem studené války se americkou prioritou stal boj s komunismem. Antikomunismus se promítl i v některých aspektech politiky vůči latinskoamerickým zemím, nejvýrazněji při převratu v Guatemale v roce 1954. Tehdy se americké tajné služby podílely na svržení levicového prezidenta Jacoba Árbenze, čímž si vysloužily kritiku napříč celým kontinentem. Američané také v 50. letech udržovali dobré vztahy s některými latinskoamerickými autokraty (např. s Marcosem Jiménezem ve Venezuele či s Rafaelem Trujillem v Dominikánské republice), což jim u demokraticky smýšlejícího obyvatelstva dále ubíralo na popularitě. Účast na guatemalském převratu a podpora nepopulárních vůdců v kombinaci s velmi slabou ekonomickou pomocí (státy Latinské Ameriky obdržely mezi roky 1945-1960 od USA dohromady méně peněz než komunistická Jugoslávie¹³) vedla k rozdmýchání silného antiamerikanismu, který se projevil při návštěvě amerického viceprezidenta Richarda Nixona ve Venezuele v roce 1958. Nixona tehdy za skandování hesla „nezapomeneme na Guatemalu!“ napadl rozrušený dav v Caracasu a viceprezident jen těsně unikl zlynčování. Národní bezpečnostní rada dokonce v roce 1958 vyhodnotila „yankeefobii“ jako primární hrozbu vůči USA v Latinské Americe.¹⁴

Revoluce na Kubě, která o rok později svrhla diktátora Fulgencia Batistu, pak přímo ohrozila americké ekonomické a bezpečnostní zájmy. Nový režim Fidela Castra totiž začal znárodňovat americké společnosti a čím dál více se sblížoval se Sovětským svazem. Hegemonie Spojených států v Latinské Americe tak byla poškozena a bylo zřejmé, že USA budou muset nalézt způsob, jak zmírnit protiamerické nálady a zároveň zabránit šíření ideálů kubánské revoluce.

¹³ Schlesinger, *A Thousand Days* 172.

¹⁴ Hal Brands, *Latin America's Cold War* (Cambridge: Harvard University Press, 2010), 17.

1.2 Ideály Aliance pro pokrok

Prezident John F. Kennedy, který nastoupil do úřadu v lednu 1961, nabízel novou vizi vztahů s latinskoamerickými státy. Během volební kampaně kritizoval prezidenta Dwighta Eisenhowera za roky „podvodů a nepřátelství“ a podporu nedemokratických režimů.¹⁵ Ve svém předvolebním projevu ve floridské Tampě v říjnu 1960 představil novou politiku, kterou mělo reprezentovat heslo Aliance pro pokrok.

Základem měla být jednoznačná podpora demokracie, opozice vůči diktaturám, poskytnutí dlouhodobých rozvojových fondů, podpora ekonomického růstu, boj s ngramotností, finanční pomoc pro programy pozemkové reformy, podpora soukromého podnikání či posílení výměnných studijních programů.¹⁶ „*Věřím v západní hemisféru, kde ve Spojených státech nemluvíme povýšeně o ‚našem dvorku‘ a našich ‚malých bratříčkách,‘ a kde lidé Jižní Ameriky nemluví nepřátelsky o ‚obrovi na severu‘ a neříkají Yankee, go home,*“ prohlásil Kennedy v proslovu.¹⁷

Program sliboval poskytnout 22 latinskoamerickým státům 20 miliard dolarů během jedné dekády. Jeho filozofie vycházela z tzv. modernizační teorie, kterou propagovali američtí ekonomové Walt Rostow a Max Millikan. Ti tvrdili, že existuje lineární a univerzálně platný způsob ekonomického rozvoje, který vede od primitivní, tradiční společnosti k nejvyššímu stadiu masové produkce a konzumace, kterého dosáhly Spojené státy.¹⁸ Americká pomoc měla rozvojovým státům poskytnout stimulus, který by je posunul k vyššímu stadiu rozvoje a zároveň by nabízel demokratickou alternativu komunistické revoluce. Právě snaha předejít šíření ideálů kubánské revoluce byla hnací silou Aliance pro pokrok, ačkoli se program o Castrovi zásadně nezmiňoval. Kennedy považoval Latinskou Ameriku za „*nejnebezpečnější oblast na světě*“ právě kvůli riziku šíření komunismu.¹⁹

Brazílie měla sehrát v úspěchu nového programu důležitou roli, a to z několika důvodů. Geografická pozice nejlidnatějšího latinskoamerického státu, sousedícího s většinou ostatních jihoamerických zemí, ze země činila vlivného geopolitického aktéra. Zdálo se také, že v chudé oblasti na severovýchodě roste vliv komunistů, což Spojené státy

¹⁵ Michael W. Weis, „The Twilight of Pan-Americanism: The Alliance for Progress, Neo-Colonialism, and Non-Alignment in Brazil, 1961-1964“ *The International History Review* 23, č. 2 (2001): 326.

¹⁶ Remarks of Senator John F. Kennedy, 18. října 1960, Papers of John F. Kennedy, Pre-Presidential Papers, Senate Files, JFKL, <https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/JFKSEN/0913/JFKSEN-0913-041> (staženo 26.11. 2020)

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Taffet, *Foreign Aid*, 21

¹⁹ Rabe, *The Most Dangerous*, 19

znepokojovalo. Zároveň právě z Brazílie vzešla iniciativa, která inspirovala Kennedyho Alianci pro pokrok. Jednalo se o návrh brazilského prezidenta Juscelina Kubitscheka (1956-1961), který nesl jméno *Operação Panamericana*. Ten měl představovat jakousi latinskoamerickou variantu Marshallova plánu; u Eisenhowerovy administrativy ale nezískal výraznější odezvu. V době, kdy Kennedy nastupoval do úřadu, Kubitschek již každopádně nebyl ve funkci – v čele státu stál nový prezident Jânio Quadros, který se svým viceprezidentem tvořil notně rozporuplné duo.

2. Osobnosti Jânia Quadrose a Joãa Goularta

Jânio Quadros, někdejší guvernér státu São Paulo, vstoupil do úřadu 31. ledna 1961. S Kennedym ho spojoval jednak rekordně nízký věk (oběma bylo v době nástupu do prezidentského úřadu 44 let), a také důraz na zahraniční politiku. Quadros velmi zdůrazňoval politickou nezávislost Brazílie na mezinárodní scéně. Ač kandidát za pravicově konzervativní stranu Národní demokratická unie (UDN), v kampani se snažil získat popularitu u levice skrze rétorickou podporu Fidela Castra, osobní návštěvou Kuby a Sovětského svazu či slibem obnovení diplomatických vztahů se státy východního bloku. Quadrosova doktrína nezávislé zahraniční politiky (*política externa independente*) vyhlášovala neutralitu Brazílie v rámci studené války a hlásila se k hodnotám Hnutí nezúčastněných.²⁰ Nejpálčivějším problémem domácí politiky byla táhnoucí se ekonomická krize, zesílená politikou prezidenta Kubitscheka. Ten v rámci programů rychlého růstu a industrializace výrazně přispěl k zadlužení země a strmě stoupající inflaci – ta se z 25,4 % v roce 1960 vyšplhala na 34,7 % o rok později.²¹ Na novém prezidentovi tedy spočíval nelehký úkol přijít se stabilizačním plánem a vyřešit deficit obchodní bilance.

²⁰ “A política externa independente durante o governo João Goulart,” Centro de Pesquisa e Documentação de História Contemporânea do Brasil, https://cpdoc.fgv.br/producao/dossies/Jango/artigos/NaPresidenciaRepublica/A_politica_externa_independente (staženo 30.11.2020)

²¹ Thomas E. Skidmore, *Brazil: Five Centuries of Change* (Oxford: Oxford University Press, 1999), 154.

Quadrosovým viceprezidentem se stal João „Jango“ Goulart, který měl s Quadrosem kromě nacionalistické rétoriky málo společného. Specifický volební systém totiž v Brazílii umožňoval vítězství uchazečů ze dvou separátních kandidátek, a přesně to se ve volbách 1960 stalo. Spolupráce prezidentského dua, kterému Brazilci familiárně přezdívali „Jan-Jan,“ tak byla od počátku velmi komplikovaná.

Goulart pocházel z Brazílské dělnické strany (PTB), spojené s prezidentem a diktátorem Getúliem Vargasem (u moci v letech 1930-1945 a 1951-1954). Ten Goularta jako mladíka ze zámožné farmářské rodiny uvedl do politiky a učinil z něj svého *protegé*. Mezi roky 1953-1954 zastával Goulart pozici ministra práce a jeho nejvýraznějším počinem bylo dvojnásobné zvýšení minimální mzdy, které kvůli silnému odporu konzervativců nakonec vedlo k jeho odvolání. Po Vargasově sebevraždě v roce 1954 se Goulart dostal do vedení PTB a v roce 1956 byl zvolen viceprezidentem prezidenta Juscelina Kubitscheka. Byl spojený zejména s tématy dělnictva a práce – měl oprávnění jmenovat ministra práce, zaměstnance úřadu sociálního zabezpečení a měl také hlavní podíl na vytváření odborové politiky.²² Svým působením si Goulart získal vysokou popularitu u levice a odborů, naopak armáda a UDN jej vnímala jako Vargasova nástupce a nebezpečného populistu s vazbami na komunisty. Americký velvyslanec v Riu v roce 1955 varoval, že Goulart bude zdrojem „...nebezpečné, těžko udržitelné nestability“²³ a jeho „*antiamerické postoje poškodí americko-brazílské vztahy.*“²⁴

²² “João Goulart,“ Centro de Pesquisa e Documentação de História Contemporânea do Brasil, https://cpdoc.fgv.br/producao/dossies/Jango/biografias/joao_goulart (staženo 30.11.2020)

²³ Telegram From the Ambassador in Brazil (Dunn) to the Department of State, 1. května 1955, FRUS, 1955–1957, svazek VII, American Republics: Central And South America, dokument 309, 664-5 <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v07/d309> (staženo 1.12.2020). Stránkování se v případě edice FRUS vztahuje vždy ke konkrétní knižní edici, nikoli k číslování původních dokumentů.

²⁴ *Ibid.*

3. Proměna amerického postoje k Brazílii mezi roky 1961-1964

3.1 Americká spolupráce s Quadrosem

Pro Kennedyho administrativu bylo po Quadrosově inauguraci prioritou navázat s brazilskou vládou co nejdříve dobré vztahy, jelikož Brazílii považovala za „kriticky důležitou v současných problémech hemisféry.“²⁵ Kennedy v únoru 1961 nabídl Quadrosovi stamilionovou půjčku, která by mu poskytla čas vytvořit plán na řešení ekonomické krize. O půjčce s Quadrosem jednal předseda Kennedyho výkonné skupiny pro Latinskou Ameriku Adolf Berle, který se zároveň pokoušel získat podporu Brazílie pro plánovanou invazi na Kubě.²⁶ Schůzka byla neúspěšná. Quadros jasně odmítl výši půjčky a požadoval po Berlem 500 milionů dolarů a odložení splácení dluhů (Brazílie měla mezi roky 1961-1966 splatit USA 1,5 miliardy dolarů).²⁷ V názoru na kubánskou situaci se podle Berleho oba muži shodli, ovšem Quadros odmítl jakoukoli odvážnější zahraniční akci, dokud nebude vyřešena finanční krize.²⁸

Brazilský prezident pak krátce po schůzce oznámil, že plánuje učinit několik výrazných kroků v rámci nezávislé zahraniční politiky. Brazílie měla jednak obnovit diplomatické styky s několika státy východního bloku,²⁹ podpořit přijetí komunistické Čínské lidové republiky do Organizace spojených národů a v neposlední řadě byla oznámena oficiální návštěva jugoslávského prezidenta Josipa Broze Tita v Brazílii. Nejednalo se o kroky, které by zásadně poškodily vztahy s USA, ale šlo o silné gesto, demonstrující Quadrosovu nezávislost. Nicméně i přes takto výraznou nezávislou politiku dokázal Quadros od americké vlády získat v následujících měsících významnou finanční pomoc.

²⁵ Paper by the Operations Coordinating Board, 1. února 1961, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 203, 423, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d203> (staženo 3.12.2020).

²⁶ Telegram From the Embassy in Brazil to the Department of State, 3. března 1961, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 205, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d205> (staženo 3.12.2020)

²⁷ Felipe Pereira Loureiro, „The Alliance For or Against Progress? US—Brazilian Financial Relations in the Early 1960s,“ *Journal of Latin American Studies* 46, č. 2 (2014): 327, <https://www.cambridge.org>.

²⁸ Memorandum From Secretary of State Rusk to President Kennedy, 21. března 1961, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 206, 427-8, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d206> (staženo 3.12.2020)

²⁹ Konkrétně s Maďarskem, Rumunskem a Bulharskem.

V květnu 1961 se Brazílii s Kennedyho podporou podařilo vyjednat u jejích věřitelů (USA, státy západní Evropy a Mezinárodní měnový fond) odklad splátek dluhů a nové půjčky. Celkově tak země získala více než 1,64 miliard dolarů, z čehož 55 % pocházelo z amerických zdrojů.³⁰ Na brazilské poměry byla tato suma naprosto bezprecedentní, dohoda navíc nebyla podmíněna jakýmkoli politickými závazky. Pozoruhodné bylo i to, že zatímco MMF a západoevropské státy podmínily své půjčky dodržováním úsporných opatření, USA od Brazílie nic takového nevyžadovala. Podle poradce Berleho se jednalo o nejštedřejší dohodu v historii.³¹

Quadros se ovšem ani po dosažení dohody nesnažil ukázat jakýkoli náznak otevřeně proamerických postojů. Po Titovi na prezidentovo pozvání Brazílii navštívili např. kosmonaut Jurij Gagarin nebo kubánský revolucionář Che Guevara, kterému Quadros dokonce udělil vyznamenání. Brazilská delegace navíc ve východní Evropě dokázala vyjednat finanční dohody o celkové hodnotě 5 miliard dolarů.³² Quadros také veřejně odsoudil americký intervencionismus na Kubě po nezdařené invazi v Zátocě svíní v dubnu 1961.

Čím si tedy vysvětlit americkou toleranci vůči prezidentově jednání? Z komunikace mezi velvyslanectvím a ministerstvem zahraničí vyplývá, že Kennedyho administrativa chápala Quadrosovu neutralistickou politiku jako nutný krok k uspokojení levice, který má zmírnit reakce na jeho antiinflační program, o čemž prezident Američany také několikrát přesvědčoval. „*Quadros to sice neřekl přímo, ale očividně chtěl dát najevo, že jeho neutralistická politika na mezinárodní scéně má posílit jeho pozici vůči brazilské levici v bitvě o jeho domácí program,*“ psal po schůzce s prezidentem v dubnu 1961 americký velvyslanec v Riu John M. Cabot.³³ Lze se tedy domnívat, že Američané neměli problém poskytovat Quadrosovi štedré finance, jelikož neměli pochybnosti o jeho domácí politice, kterou shledávali jako dostatečně antikomunistickou.

Kennedyho naděje, že se z Quadrose stane vzor lídra v rámci Aliance pro pokrok se nicméně nenaplnila. Týden po podpisu charty Aliance pro pokrok, 25. srpna 1961, brazilský prezident zcela nečekaně rezignoval. Zřejmě plánoval, že mu Kongres demisi nepovolí a on

³⁰ Loureiro, „The Alliance For or Against,“ 329.

³¹ Weis, *Cold Warriors*, 146.

³² Pelant, „Brazilská zahraniční politika,“ 47.

³³ Telegram From the Embassy in Brazil to the Department of State, 12. dubna 1961, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 207, 429–32, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d207> (staženo 3.12.2020)

dosáhne posílení svých pravomocí. Pravděpodobně předpokládal, že viceprezident Goulart (tou dobou na diplomatické cestě v komunistické Číně) představuje v domácí politice natolik kontroverzní osobu, že jej konzervativní poslanci nenechají vstoupit do prezidentského úřadu. Quadrosův plán nevyšel. Goulart se 8. září 1961 za značně nestabilní politické situace stává brazilským prezidentem a americko-brazilské vztahy vstupují do nové etapy.

3.2 Americká spolupráce s Goulartem

Goulart byl při vstupu do prezidentského úřadu v nezáviděníhodné pozici. V domácí politice měl omezené pravomoci, jelikož Kongres schválil jeho nástupnictví pouze za podmínky, že spolu s ním dojde k přechodu z prezidentského na parlamentní režim. Ekonomická situace se nadále zhoršovala a otázka, jak ji vyřešit, polarizovala brazilskou politiku.

V USA nebudil nový prezident nadšení. Administrativa na něj hleděla s podezřením kvůli jeho spojení s Vargasem a Kubitschekem a obávala se, že má vazby na radikální levici a ultranacionalisty.³⁴ I přesto ale ministerstvo zahraničí doporučilo Kennedymu „...*dát Goulartovi šanci a snažit se jej přesvědčit o tom, že spolupráce s USA je výhodná jak pro něj, tak pro Brazílii.*“³⁵ Z počátku se skutečně zdálo, že vztahy mají pozitivní vývoj, alespoň pokud se díváme na oblast finanční pomoci. USA dodržely svůj závazek z dohody uzavřené s Quadrosem a do konce roku 1961 poskytly vládě půjčku ve výši 65 milionů dolarů. Nadto uzavřely USA s Brazílií novou dohodu zvanou Severovýchodní dohoda, která měla zvýšit kvalitu života v nejhudším brazilském regionu na severovýchodě. Jednalo se o ambiciózní plán, který se měl stát ukázkou úspěchu Aliance pro pokrok a USA v něm slíbily 131 milionů dolarů na budování škol, nemocnic a zemědělskou modernizaci.³⁶

³⁴ Special National Intelligence Estimate, 7. prosince 1961, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 219, 453-4, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d219> (staženo 2.3.2021)

³⁵ Background Paper: Brazil, Attachment to Memorandum from L. P. Battle to Richard N. Goodwin, 14. září 1961, Security, 1961, JFKL, citováno v Phyllis R. Parker, *Brazil and the quiet intervention, 1964* (Austin: University of Texas Press, 1979), 7.

³⁶ Projekt bohužel nikdy nesplnil vytyčené cíle. V roce 1967 konstatovalo memorandum federální agentury USAID, že bylo dosaženo velmi malého pokroku a v některých oblastech se situace dokonce zhoršuje. Viz Leacock, *Requiem for Revolution*, 245.

Goulart si ovšem americkou důvěru nikdy zcela nezískal a vztahy se postupně zhoršovaly. Ochlazení bylo patrné znovu zejména v ekonomické oblasti. Washington začal za pomoc požadovat plnění konkrétních ekonomických a politických požadavků (např. implementaci antiinflačních opatření nebo kompenzaci pro znárodněné americké firmy v Brazílii, viz kapitola 5.). Americký velvyslanec v Brazílii Lincoln Gordon doporučoval „držet Goularta zkrátka“ a případně podporu stáhnout, nebude-li jeho výkon uspokojivý.³⁷

Na konci roku 1962 pak Spojené státy přerušily veškerou finanční pomoc centrální vládě a peníze z fondů Aliance pro pokrok začaly vyplácet Goulartovy politické oponenty (zejména konzervativní guvernéry vybraných brazilských států). Tato strategie obcházení vlády nesla název ostrovy zdravého rozumu (*islands of sanity*). Goulart o této politice věděl, nicméně proti ní nepodnikl žádné kroky, a to i přes to, že brazilská ústava zakazovala dohody mezi individuálními brazilskými státy a cizími zeměmi.³⁸ Gordon později vysvětloval, že se nejednalo o destabilizační kampaň proti Goulartovi, nýbrž o způsob, jak udržet přísun prostředků z fondů Aliance, když brazilská federální vláda nedokázala plnit americké požadavky.³⁹ Brazílskou politiku se též snažily ovlivnit americké tajné služby. „*Za rok 1962 utratila CIA celkem 5 milionů dolarů na volebních kampaních kandidátů na 15 křesel ve federálním Senátu, 8 postů státních guvernérů, 250 federálních poslaneckých křesel a zhruba 600 křesel ve státních legislaturách,*“ uvádí historik Stephen Rabe.⁴⁰

3.2.1 Mannova doktrína

Lyndon B. Johnson, Kennedyho viceprezident, který nastoupil do Bílého domu po atentátu na Kennedyho v listopadu 1963, se zavázal pokračovat v politice vůči Latinské Americe nastavené jeho předchůdcem. Goulart novému prezidentovi zaslal dopis, ve kterém vedle soustrasti nad Kennedyho smrtí vyjadřoval i naději, že Američané pomohou Brazílii s akutní finanční situací. Johnson reagoval pouze potvrzením tradičního přátelství mezi oběma státy, ovšem na žádost o ekonomickou pomoc neodpověděl.⁴¹ Bylo zřejmé, že pokud

³⁷ Memorandum From the Ambassador to Brazil (Gordon) to President Kennedy, nedatováno, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 240, 494-8, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d235> (staženo 4.3.2021)

³⁸ Weis, „The Twilight“, 340.

³⁹ Leacock, *Requiem for Revolution*, 135.

⁴⁰ Rabe, *The Most Dangerous*, 69.

⁴¹ H.W. Brands, *The Wages of Globalism: Lyndon Johnson and the Limits of American Power* (Oxford: Oxford University Press, 1995), 43.

byly Goulartovy vztahy s USA špatné již za Kennedyho, nástup Johnsona je ještě zhorší.

Nový prezident totiž jmenoval do několika klíčových pozic ohledně Latinské Ameriky Thomase Manna, bývalého velvyslance v Mexiku, který zastával oproti předchozí administrativě konzervativnější postoje. Mannův nástup do funkce ředitele Aliance pro pokrok znamenal podle Kennedyho poradce a historika Arthura M. Schlesingera dokonce konec tohoto programu. Mann byl podle něj „*fanatický stoupenec volného trhu s kolonialistickou mentalitou.*“⁴² Zatímco Kennedyho vize byla založena na principu ekonomického rozvoje, který měl následně přinést politickou stabilitu (a tedy marginalizaci komunistů), Mann upřednostňoval politickou stabilitu jako nutný předpoklad pro ekonomický rozvoj.⁴³ Jeho přístup charakterizovala tzv. Mannova doktrína.⁴⁴ Prioritou podle ní měl být boj s komunismem a ochrana zájmů amerických firem v Latinské Americe – a to zcela bez ohledu na to, zda je daný režim demokratický, nebo ne. „*Spojené státy se nebudou apriori stavět proti vládám, které se k moci dostaly převratem,*“ citovaly Manna The New York Times.⁴⁵

Vývoj v Brazílii následně ukázal platnost této doktríny. Když na přelomu března a dubna 1964 sesadil Goularta vojenský převrat, Američané povstalcům poskytli materiální pomoc v podobě zbraní, munice a benzínu, a dokonce připravili vojenskou loď pro případ, že by se puč setkal se silným odporem. „*Nenechte komunisty vyhrát,*“ řekl prezident Johnson, když dával svolení k této tajné akci, nesoucí název Bratr Sam.⁴⁶ Puč nakonec proběhl tak hladce, že zapojení Spojených států nebylo vůbec zapotřebí. Goulart uprchl do Uruguaye a v Brazílii byl nastolen režim vojenské diktatury.

Ukázali jsme, že zhoršení americko-brazílských vztahů, respektive vztahů mezi americkou vládou a brazilským prezidentem (jelikož např. s brazilskou armádou měly Spojené státy relace dobré), bylo mezi administrativou Quadrose a Goularta zřejmé. Svědčí o tom zejména omezení finanční pomoci a snaha o Goulartovu destabilizaci. Jak jsme ale viděli, Washington byl ochotný „dát Goulartovi šanci“ a rozhodně nebyl od počátku

⁴² Rabe, *The Most Dangerous*, 173.

⁴³ Taffet, *Foreign Aid*, 60-61.

⁴⁴ Nešlo o oficiální název; toto jméno přisoudil politice deník The New York Times poté, co získal obsah Mannova neveřejného proslovu pro členy vlády v březnu 1964, ve kterém Mann vysvětloval zamýšlenou strategii vůči Latinské Americe. Viz „What is the Mann doctrine?“ *The New York Times*, 21. března 1964, <https://www.nytimes.com/1964/03/21/archives/what-is-the-mann-doctrine.html>.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Telephone Conversation Between Secretary of State Rusk and President Johnson, 30. března 1964, FRUS, 1964–1968, svazek XXXI, South And Central America; Mexico, dokument 193, 428, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v31/d193> (staženo 3.4.2021)

odhodlaný prezidenta svrhnout. V následujících kapitolách rozebereme, které faktory ovlivnily Spojené státy ve formování negativního názoru na Goularta. Příčiny jsou rozdělené do tří hlavních kategorií – nezávislá zahraniční politika, americké firmy vyvlastněné v Brazílii a brazilská domácí politika.

4. Nezávislá zahraniční politika

Goulartova zahraniční politika byla podle některých autorů důležitým faktorem, proč Spojené státy zpříšňovaly svůj postoj vůči němu. Historik Michael Weis například tvrdí, že doktrína nezávislé zahraniční politiky byla pro USA problematická, protože narušovala tradiční spojení s Brazílií, která historicky fungovala jako mediátor mezi Spojenými státy a španělsky mluvícími zeměmi Latinské Ameriky.⁴⁷ „*Touha hrát na obě strany, získat americkou pomoc, ale udržet si nezávislou politiku, byla nerealistická a vytvářela nepřátelství,*“ tvrdí pak Jeffrey Taffet.⁴⁸ Tato tvrzení jsou nicméně zpochybnitelná, a to z následujících důvodů.

Zaprvé, tato doktrína neohrožovala geopolitické zájmy USA. Je samozřejmě jasné, že v kontextu studené války Washington preferoval od svých sousedů na západní hemisféře jednoznačné spojení proti Sovětům. Na druhou stranu, nezávislá zahraniční politika byla založena primárně na rozvíjení obchodních vztahů (a nikoli strategických či vojenských), a to se státy, kde byla potenciální nová odbytiště pro brazilský vývoz (tj. východní blok a třetí svět). Brazílie měla hlavní zájem na dovozu obilí, nafty, vozidel a strojů, a to ideálně výměnou za kávu, které měla přebytky.⁴⁹ Jiná situace by byla, pokud by sbližování probíhalo v bezpečnostní rovině, například kdyby Goulart kupoval od Sovětů zbraně či vojenský materiál, což by bylo pro USA mnohem problematictější, nicméně to se nedělo.

Za druhé, nezávislá zahraniční politika měla jen omezený úspěch a nijak nezměnila dominantní pozici USA coby největšího obchodního partnera Brazílie. Země sice obnovila diplomatické styky se Sovětským svazem a některými státy východní Evropy, uzavřela s nimi také několik obchodních dohod, a též brazilský vývoz do východní Evropy rostl násobně rychleji než do zbytku světa.⁵⁰ Celkově ale styky se socialistickými státy představovaly zanedbatelnou část brazilské ekonomiky, např. Sovětský svaz tvořil jen

⁴⁷ Weis, „The Twilight,“ 343-344.

⁴⁸ Taffet, *Foreign Aid*, 121.

⁴⁹ Pelant, „Brazilská zahraniční politika,“ 50.

⁵⁰ Ibid.

3 % celkového obchodu.⁵¹ Brazílii navíc trápil podobný problém jako jiné rozvojové státy – její export byl založený zejména na surovinách (káva, kakao, bavlna) a ze zahraničí pak kupovala za vyšší ceny hotové výrobky (zemědělské stroje, chemické produkty apod.). Tuto potíž logicky nemohl příliš spravit obchod s jinými rozvojovými ekonomikami. Vyspělejší státy východního bloku zase povětšinou nabízely produkty nižší kvality. Americké produkty i kapitál byly tudíž na brazilském trhu nenahraditelné.⁵² Posudek CIA z roku 1963 konstatuje, že sblížení se sovětským blokem nesplnilo brazilská očekávání a že země čelí v realizaci nezávislé zahraniční politiky problémům.⁵³

Třetím argumentem je fakt, že Washington viděl v brazilské doktríně potenciálně užitečný politický nástroj. Brazílie mohla skrze ni udržet vliv Západu v nově nezávislých afrických státech, zvláště v portugalských koloniích Angole, Mosambiku a Guineji-Bissau, kde v 60. letech zuřily války za nezávislost.⁵⁴ Brazílie, která byla v minulosti sama kolonií, mohla zajistit jakýsi most mezi Evropou, Západem a Afrikou a zabránit šíření komunismu v bývalých koloniích.⁵⁵

V neposlední řadě, z ideologického hlediska nebyla tato doktrína zdaleka tak radikální, jak by se mohlo na první pohled zdát. Její hlavní motiv nesouvisel až tolik se studenou válkou, nýbrž s domácí politikou, respektive s brazilským nacionalismem. Země se v podstatě od začátku své existence neúspěšně snažila dosáhnout pozice světové velmoci, která by odpovídala její rozloze a surovinovému bohatství. Mnoho Brazilců doufalo, že tomuto cíli napomůže spojenectví s USA (např. skrze nasazení brazilských vojáků po boku amerických jednotek v druhé světové válce). Když se tak nestalo, v Brazílii vzrostly antiamerické nálady a volání po větší neutralitě a prioritizaci brazilských zájmů na mezinárodní scéně, které by konečně přinesly kýžený velmocenský status. Nezávislá zahraniční politika byla tedy odpovědí na tyto nálady a u brazilské veřejnosti byla velmi populární.

⁵¹ Rabe, *The Most Dangerous*, 65.

⁵² Pelant, „Brazilská zahraniční politika,“ 51.

⁵³ Current Intelligence Memorandum: Situation in Brazil, 24. dubna 1963, FOIA, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP79T00429A001100030021-9.pdf> (staženo 1.3.2020).

⁵⁴ Loureiro, „The Alliance For or Against,“ 337.

⁵⁵ Samuel Pinheiro Guimarães, „Afonso Arinos de Melo Franco: his times and paradox,“ in *Brazilian Diplomatic Thought Policymakers and Agents of Foreign Policy (1750-1964)*, ed. José Vicente de Sá Pimentel (Brasília: FUNAG, 2017), 988.

Americká administrativa si byla vědoma role brazilského nacionalismu a v memorandech pro Kennedyho lze často najít radu, že USA by se měly snažit vylepšit svou reputaci.⁵⁶ Doktrína ale sama o sobě Američanům nevadila. „*Brazílie je velký národ, (...) který má plné právo určovat svou pozici v mezinárodních otázkách na základě svých národních zájmů. Například navázání diplomacie se SSSR se v USA neseťkalo s větším odporem,*“ píše Gordon v brífinku pro Kennedyho.⁵⁷

Připomeňme také, že Goulart sice v nezávislé doktríně pokračoval, ale v porovnání s Quadrosem ji prováděl mnohem méně provokativně (vzpomeňme na Quadrosovo přijetí Tita, Gagarina a Che Guevary v Brazílii). Jeho podpora antiimperialismu a neutralismu měla své hranice; země se například nepřidala ke vznikajícímu *Hnutí nezúčastněných*, ačkoli na zakládající konferenci v Bělehradě (v září 1961) vyslala navzdory přání amerických diplomatů svého pozorovatele.⁵⁸ Jakkoli tedy byla nezávislá zahraniční politika Washingtonu nepřijemná, nelze říct, že by vytvářela nepřátelství; sblížení se Sovětským svazem USA tolerovaly, doktrína nevadila ani po ideologické stránce, a naopak nabízela potenciál pro udržení vlivu Západu v Africe.

4.1. Otázka Kuby

Při zkoumání role zahraniční politiky v bilaterálních vztazích USA a Brazílie je nezbytné zmínit Kubu, kterou Američané považovali za jednu z největších bezpečnostních hrozeb. Již bylo řečeno, že kubánská revoluce v roce 1959 byla *de facto* příčinou vzniku Aliance pro pokrok, která měla zabránit opakování kubánského scénáře v jiných latinskoamerických státech.

Kuba poškodila Kennedyho reputaci hned v prvních měsících jeho vlády, a to kvůli neúspěšné invazi v Zátocě sviní v dubnu 1961. Plán, vytvořený tajnými službami ještě za prezidenta Eisenhowera, počítal s vycvičením brigády kubánských exulantů a jejich

⁵⁶ Policy Paper Prepared in the Department of State and the Agency for International Development, 30. září 1963, FRUS, 1961-1963, svazek XII, American Republics, dokument 240, 511, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d240> (staženo 6.3.2021)

⁵⁷ Notes on questions concerning Brazil which most preoccupy United States opinions, březen 1962, Papers of John F. Kennedy, Brazil: Security, briefing book, JFKL, <https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/JFKPOF/112a/JFKPOF-112a-002> (staženo 6.3.2021)

⁵⁸ Stojí za zmínku, že Brazílie se snažila přesvědčit další latinskoamerické státy, aby také vyslaly do Bělehradu své delegáty, aby nebyla vedle Castrovy Kuby jediným reprezentantem Latinské Ameriky. Důvodem bylo vědomí, že Spojené státy se dívají na její účast nelibě. Pozorovatele však nakonec vyslala jen Bolívie a Ekvádor, což bylo pro Brazílii zklamáním. Viz James G. Hershberg, „‘High-Spirited Confusion’: Brazil, the 1961 Belgrade Non-Aligned Conference, and the Limits of an ‘Independent’ Foreign Policy during the High Cold War,“ *Cold War History* 7, č.3 (2007): 373-88, <https://www.tandfonline.com/>.

následným vyloděním na Kubě, odkud měli svrhnout Castrův režim. Akce byla ale velmi špatně zkoordinovaná a výsledkem bylo spektakulární fiasko – brigáda byla rychle poražena a Castrovi celá eskapáda jen zvýšila popularitu. Po této ponižující porážce se Kennedyho cílem stala maximální izolace Kuby.

Když v prosinci 1961 Castro deklaroval, že je marxista-leninista, USA nechaly následující měsíc svolat schůzku zahraničních ministrů OAS, kde chtěly dosáhnout hromadné akce proti kubánskému vůdci. Postoj Brazílie na konferenci Američany zklamal; ministr zahraničí San Tiago Dantas se Kuby pevně zastával s poukazem na principy neintervence a sebeurčení, zakotvené v chartě OAS. Tvrdil, že nepřátelská politika vůči Kubě upevní její sovětskou orientaci a navrhoval „finlandizaci“ ostrova, která by spočívala v závazku, že Kuba nebude vstupovat do vojenských aliancí s jakoukoli velmocí a americká vláda za to slíbí, že se nebude snažit Castrův režim svrhnout.⁵⁹ Jelikož se ale Washington již tehdy obával, že by Sověti mohli ostrova vzdáleného několik kilometrů od Floridy využít pro umístění raket, považoval Kubu za primární bezpečnostní hrozbu, kterou nelze vyřešit pouhým slibem o vzájemné toleranci.⁶⁰

Cílem americké delegace bylo Kubu vyloučit z OAS, a to nejlépe se souhlasem co nejvíce států. Proti návrhu se ale vytvořila silná opozice, v jejímž čele stanula právě Brazílie. Pro vyloučení se nakonec vyjádřilo jen 14 z celkových 21 členských států, přičemž rozhodující hlas Haiti si museli Američané v podstatě koupit od diktátora Françoise Duvaliera příslibem zvýšené finanční pomoci.⁶¹ Brazílie se spolu s Mexikem, Argentinou, Chile, Ekvádorem a Bolívií hlasování zdržela, což byl scénář, kterého se američtí diplomaté nejvíce obávali.⁶² Šlo totiž o důležité státy, reprezentující zhruba 60% obyvatelstva Latinské Ameriky, a jejich zdržení znamenalo nepřímou podporu Castra. Washington se mohl utěšovat téměř jednohlasným přijetím několika dalších rezolucí, jako zastavení prodeje zbraní na Kubu či prohlášením, že tamní komunistická vláda je neslučitelná s principy OAS. To však bylo jaksi polovičaté vítězství.

⁵⁹ Weis, *Cold Warriors*, 150.

⁶⁰ Special National Intelligence Estimate, 17. ledna 1962, FRUS, 1961-1963, svazek XII, American Republics, dokument 91, 210, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d91> (staženo 10.3.2021)

⁶¹ Rabe, *The Most Dangerous*, 60.

⁶² Telegram From Secretary of State Rusk to the Department of State, 30. ledna 1962, FRUS, 1961-1963, svazek XII, American Republics, dokument 142, 304, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d142> (staženo 11.3.2021)

Dantas jistě v Punta del Este Američany zklamal, ale jeho chování nevedlo k bezprostřední změně amerického přístupu. Jak uvádí zpráva CIA z dubna 1962, „*Goulart ukázal malý zájem o navazování bližších vztahů s Kubou, rozhodně mnohem menší než Quadros.*“⁶³

Karibský ostrov se stal centrem pozornosti podruhé, o několik měsíců později. Americký letoun U-2 odhalil 14. října 1962 přítomnost sovětských jaderných raket na Kubě, čímž začala jedna z největších krizí studené války, která hrozila přerůst v jaderný konflikt. Goulart slíbil USA plnou podporu; na setkání OAS Brazílie hlasovala pro americký návrh námořní karantény Kuby i rezoluci, která požadovala okamžité stažení raket. Nový ministr zahraničí Hermes Lima dokonce z vlastní iniciativy vyslal do Havany generála Albina Silvu, aby zde jednal jako mediátor mezi Kubou a USA. Tato mise, o kterou Američané neměli žádný zájem, měla nulový úspěch. Goulart se pokusil v souvislosti s raketovou krizí vyjít Kennedymu vstříc v prosinci 1962, když na půdě OSN vznesl návrh na vytvoření denuklearizované zóny, pokrývající celou Latinskou Amerikou, vypracovaný ve spolupráci s americkou vládou.⁶⁴ Brazilská podpora USA byla tedy v tomto důležitém momentu zcela jednoznačná.

Spojené státy vyšly z kubánské raketové krize vítězně: dosáhly stažení raket a upevnily svou pozici na západní hemisféře. Krize také zlepšila reputaci Spojených států v Brazílii. „*Rázná akce Spojených států vůči Kubě a odhalení rozsahu přítomnosti Sovětů v této zemi velmi pomáhá obnovit pozitivní image Spojených států v Brazílii. Přátelé Ameriky mají teď více odvahy se ozvat,*“ shledává zpráva americké speciální skupiny, která během října 1962 zkoumala stav politické situace v Brazílii.⁶⁵ Dodává, že i nezapřísáhlejší kritici USA jako guvernér státu Rio Grande do Sul Leonel Brizola (o kterém bude řeč v následující kapitole) odsoudili sovětské počínání na Kubě kvůli všeobecnému nárůstu anticastrovských a proamerických nálad.

⁶³ ‘The Situation in Brazil,’ 2. dubna 1962, JFKL, box 112, složka 16, 4. Citováno v Loureiro, „The Alliance For or Against,“ 337.

⁶⁴ Brazil: Security, 1962, Papers of John F. Kennedy, JFKL, <https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/JFKPOF/112/JFKPOF-112-014> (staženo 11.3.2021)

⁶⁵ Report From the Inter-Departmental Survey Team on Brazil to President Kennedy, 3. listopadu 1962, FRUS, 1961-1963, svazek XII, American Republics, dokument 228, 474, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d228> (staženo 11.3.2021)

5. Znárodněné americké společnosti

Dalším faktorem zhoršení vztahů USA a Brazílie bylo téma znárodněných amerických společností. Ve vztazích mezi Spojenými státy a Latinskou Amerikou představovaly americké firmy vždy citlivé téma. Levice je obviňovala z přílišného vlivu na americkou vládu, a to zejména ve spojení s převratem v Guatemale v roce 1954. CIA se tehdy podílela na svržení prezidenta Jacoba Árbenze, jehož pozemková reforma ohrozila zájmy americké firmy United Fruit Company. Dnes víme, že hlavní motivací pro puč byl spíše strach z Árbenzova sblížení se Sovětským svazem, také kvůli tajné dodávce zbraní z Československa. To nic nemění na tom, že americké podniky měly v Latinské Americe špatnou reputaci a na jejich negativní vliv si stěžovali i členové Kennedyho administrativy. Podle prezidentova poradce Arthura M. Schlesingera firmy „...svým vystupováním vzbuzovaly u obyvatel Latinské Ameriky dojem, že Aliance [...] není jejich velkým projektem, nýbrž jen bilaterálním půjčováním peněz, [...] které slouží zájmu severoamerického byznysu.“⁶⁶ V případě brazilsko-amerických vztahů sehrála důležitou roli aféra ohledně znárodnění dvou amerických společností, která, jak uvidíme, měla podstatný politický podtext.

V únoru 1962 byla v Rio Grande do Sul vyvlastněna odnož americké firmy International Telephone and Telegraph (ITT). Firmě vypršela v roce 1953 koncese na provozování telefonické služby a kvůli údajně špatné kvalitě služeb a zákaznické nespokojenosti nebyla obnovena.⁶⁷ Guvernér státu Leonel Brizola firmě vyplatil 140 tisíc dolarů jako kompenzaci. Částka odpovídala tehdejším zákonům, nicméně podle ITT jí mělo být zapláceno mnohonásobně víc, resp. 6-8 milionů dolarů.⁶⁸ Ředitel ITT Harold Geneen se osobně obrátil přímo na Kennedyho a požadoval, aby přesvědčil brazilskou federální vládu o zrušení vyvlastnění. ITT totiž operovala ve vícero státech Latinské Ameriky a před Brazílií její pobočku znárodnili také na Kubě – společnost tedy chtěla tento „znárodnovací“ trend co nejrychleji zastavit. Geneen se rozhodl celou aféru medializovat a spor interpretoval jako studenoválečný konflikt. Brizola byl totiž jedním z nejpopulárnějších levicových politiků v celé Brazílii, který svým antiamerickým diskurzem dlouhodobě dráždil Washington.⁶⁹

⁶⁶ Schlesinger, *A Thousand Days*, 791.

⁶⁷ Leacock, *Requiem for Revolution*, 86.

⁶⁸ Memorandum of Conversation, 19. února 1962, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 221, 457, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d221> (staženo 16.3.2021)

⁶⁹ USA Brizolu vnímaly jako jednu z předních postav brazilské radikální levice a obávaly se, že aspiruje na vyšší sféru politiky. Viz Current Intelligence Memorandum: Situation in Brazil, 2. dubna 1962, Papers of

Aféra se přímo dotýkala Goularta, jelikož Brizola byl jeho švagr, a kromě toho mu guvernér výrazně pomohl vstoupit do prezidentského úřadu, jelikož ho v kritickém momentě po Quadrosově náhlé rezignaci podpořil proti konzervativcům v Kongresu, kteří jej jako prezidenta odmítali. Geneen o Brizolovi mluvil jako o komunistovi a varoval Kennedyho, že Kongres ještě neschválil sumu pro Alianci pro pokrok na rok 1962, která by se mohla kvůli aféře s ITT snížit. Firma skutečně měla nezanedbatelný politický vliv, což ukazuje fakt, že americký Kongres v reakci na její stížnosti schválil tzv. Hickenlooperův dodatek k zákonu o zahraniční pomoci (*Foreign Assistance Act*), který zakazoval, aby americká pomoc šla do jakéhokoli státu, který znárodní americký podnik bez náležité kompenzace.

Kromě ITT řešila podobný problém další americká firma, a to energetická společnost *American and Foreign Power* (AMFORP), kterou Brizola znárodnil v roce 1959 poté, co jí vypršela koncese. Je ovšem nutné říct, že ke znárodnování severoamerických společností docházelo i v jiných státech, jejichž guvernéri byli konzervativní a proameričtí. Příkladem lze uvést guvernéra z Pernambuca Cida Sampaia či Carlose Lacerdu ve státě Guanabara. Druhý jmenovaný byl přitom Goulartovým hlavním politickým oponentem, kterému později Američané posílali finanční podporu v rámci zmíněné politiky ostrovů zdravého rozumu. O těchto případech není v dostupných amerických dokumentech zmínka, což nepřímě potvrzuje, že aféra s ITT a AMFORP byla motivovaná politicky, s cílem rozdělit Goularta a Brizolu.

Kennedyho administrativa každopádně jednala rychle: vyvlastnění odsoudila a požadovala po brazilské vládě, aby dohlédla na odškodnění ITT (a to i přesto, že velvyslanec Gordon uvedl, že Brizola neporušil žádný zákon, a že je nemožné, aby federální vláda rušila nařízení státního guvernéra).⁷⁰ Goulart se v celé aféře ocitl (podobně jako v prezidentském úřadě) spíše omylem. Gordonovi sdělil, že o vyvlastnění nebyl dopředu informován, a dokonce se velvyslanci svěřil, že si myslí, že Brizola chtěl celou kauzou sabotovat jeho plánovanou schůzku s Kennedym.⁷¹

John F. Kennedy, Brazil: Security, 1962, JFKL, <https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/JFKPOF/112/JFKPOF-112-014> (staženo 17.3.2021)

⁷⁰ Ruth Leacock, „JFK, Business, and Brazil,“ *Hispanic American Historical Review* 59, č. 4 (listopad 1979): 643, <http://www.jstor.org>.

⁷¹ Rozhovor s Lincolnem Gordonem, interview vedl John E. Rielly, 30. května 1964, JFKL Oral History Program, 48, <https://www.jfklibrary.org/sites/default/files/archives/JFKOH/Gordon%2C%20Lincoln/JFKOH-LIG-01/JFKOH-LIG-01-TR.pdf> (staženo 15.3.2021)

Velvyslanec přesto věřil, že prezident nese na znárodnění firem vinu. „*Nesnažil se mu zabránit, naopak jej mlčky podpořil, nebo dokonce i podnítil,*“ řekl později, ale nespécifikoval, jak měl Goulart vyvlastnění podpořit.⁷²

Brazilský prezident se v celé aféře snažil Američanům vyjít vstříc. Na žádost Washingtonu zabránil vyvlastnění další pobočky AMFORP ve státě Espirito Santo a posléze nabídl, že vláda AMFORP odkoupí, což navrhovala i samotná firma. Tím si v Brazílii vysloužil kritiku jak levice, které vadil ústupek Američanům, tak pravice, která kritizovala zasahování federální vlády do záležitostí států.

Jak uvádí memorandum ohledně krátkodobé politiky vůči Brazílii z prosince 1962, „uspokojivé vyrovnání v případě ITT“ bylo jednou z podmínek pro jakoukoli ekonomickou pomoc pro vládu.⁷³ Nakonec se obě strany dohodly, že Brazílie zaplatí ITT kompenzaci 7,3 milionu dolarů⁷⁴ a koupí všech 10 poboček AMFORP za sumu 135 milionů dolarů, z čehož 75 % měl AMFORP následně investovat v Brazílii.⁷⁵

Z pohledu brazilské domácí politiky to byl velmi nepopulární krok. Finanční situace byla v té době katastrofická a utrácení státních peněz za nákup nepřilíš úspěšných amerických firem se jevilo jako jednoznačně špatný nápad. Brizola na svého švagra za jeho rozhodnutí velmi útočil a za pravdu mu dávala i jindy nepřátelská konzervativní média.⁷⁶ Goulart se dohodou nepochybně snažil obměkčit Američany kvůli finanční pomoci, kterou nutně potřeboval pro vyrovnání deficitu obchodní bilance a boj s inflací. Tento kalkul mu ale nevyšel; jeho požadavek na tříletý finanční balíček ve výši 839 milionů Američané odmítli a nabídli pouze peníze již sjednané v rámci dohody s Quadrosem, skrze kterou Brazílie získala jen 84 milionů dolarů. Další pomoc byla podmíněná uzavřením finanční dohody s Mezinárodním měnovým fondem (MMF) který požadoval striktní opatření pro ekonomickou stabilizaci, která se Goulart zdráhal přijmout. Jednání Brazílie s MMF byla přerušena v roce 1963 a k dohodě nikdy nedošlo.⁷⁷

⁷² Ibid., 49.

⁷³ Memorandum Prepared for the National Security Council Executive Committee Meeting, 11. prosince 1962, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 230, 482, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d230> (staženo 19.3.2021)

⁷⁴ Leacock, „JFK, Business,“ 660.

⁷⁵ Memorandum From the Assistant Secretary of State for Inter-American Affairs (Martin) to Secretary of State Rusk, 27. listopadu 1962, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 71, 166, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d71> (staženo 19.3.2021)

⁷⁶ Leacock, *Requiem for Revolution*, 147

⁷⁷ Felipe Pereira Loureiro, „The Alliance for Progress and President João Goulart’s Three-Year Plan: the deterioration of U.S.-Brazilian Relations in Cold War Brazil (1962),“ *Cold War History* 17, č.1 (2017): 62, <https://www.tandfonline.com/>.

Zklamání z tohoto vývoje Goularta vedlo v tvrdšímu přístupu k americkým firmám. V lednu 1964 podepsal zákon, který bránil zahraničním firmám obchodujícím v Brazílii, aby vydělaný zisk posílaly do zahraničí. Brazilský parlament zákon schválil již v roce 1962, ale prezident ho tehdy nepodepsal, aby nepoškodil vztahy se Spojenými státy.⁷⁸ Velvyslanec Gordon prezidenta předtím osobně přemlouval, aby části zákona vetoval, což mu Goulart údajně slíbil, ale následně slib nedodržel. Při podpisu zákona se dokonce odvolával na Kennedyho, který byl tehdy již po smrti, což přišlo Gordonovi nevhodné a urážlivé.⁷⁹

Podle interpretace historičky Ruth Leacock byl postup americké vlády ve věci ITT a AMFORP důkazem Kennedyho ustupování tlaku obchodní komunity, která podbířovala počáteční idealismus Aliance pro pokrok. Byznys nepochybně politický vliv měl, jak dokazuje přijetí Hickenlooperova dodatku. Na druhou stranu, pro Washington byla situace vhodnou příležitostí ovlivnit brazilskou domácí politiku. Jak podotýká brazilský historik Felipe Loureiro, Washington tlačil na vyrovnání s firmami a na dohodu s MMF s cílem rozdělit Goularta od radikální levice, pro kterou byly tyto požadavky nepřijatelné. Ministerstvo zahraničí podle něj chápalo situaci jako „*test Goulartovy dobré vůle a schopnosti odolat Brizolovi v zájmu spolupráce s USA.*“⁸⁰

Prezidentova snaha o urovnání ale Washingtonu nestačila, ačkoli Goulart ukázal, že pod Brizolovým vlivem není, a navíc si odkoupením firem oslabil svou popularitu. Trvání na dohodě s MMF, který požadoval ekonomickou stabilizaci, bylo přitom v rozporu s Aliancí pro pokrok, která zdůrazňovala zejména ekonomický růst. Pro Quadrose nebyla americká pomoc takto podmíněna, což potvrzuje, že za tímto krokem byl politický motiv. Z Goulartova pohledu nepřinesla jeho politická oběť kýženou finanční pomoc, čímž klesla jeho motivace dále spolupracovat s USA. To zase Washington utvrzovalo v přesvědčení, že Goulart není spolehlivý a odmítá kooperovat.

⁷⁸ Taffet, *Foreign Aid*, 113.

⁷⁹ Parker, *Brazil and the quiet intervention*, 56.

⁸⁰ Loureiro, „The Alliance For or Against,“ 340.

6. Brazilská domácí politika

Pokud v archivech prezidentů Kennedyho a Johnsona hledáme hlavní témata, která se ve spojitosti s Brazílií řešila, vidíme, že naprostá většina z nich se týká brazilské domácí politiky. V centru americké pozornosti stála otázka komunistů, respektive jejich vliv na Goularta. Panovaly obavy, že se jim daří infiltrovat vládu a odborové organizace a spolu s tím rostl strach, že prezident s jejich podporou zavede diktaturu. Tato interpretace vedla k posilování vztahů s konzervativci v brazilské armádě, kteří oponovali Goulartovým reformním zákonům.

6.1 Goulart a komunisté

Komunistická strana (PCB) byla v Brazílii ilegální od roku 1947, kdy byli její členové vyloučeni z Kongresu a ze státních úřadů. Její vliv ale přetrvával, byť komunisté byli vnitřně rozpolceni do frakcí orientovaných na Čínu a na Sovětský svaz, které si vzájemně odporovaly.⁸¹ Bývalí členové PCB skrze neformální dohody vstupovali do strany PTB (tedy strany Vargase a Goularta), která měla největší podporu u dělníků a nižších tříd. V roce 1965 odhadovalo ministerstvo zahraničí počet komunistů v Brazílii na 31 tisíc.⁸² Podle posudku americké vlády z roku 1961 byli brazilští komunisté početně slabí a neměli kapacitu na organizaci guerillových skupin, ovšem snažili se infiltrovat státní úřady a svůj vliv rozšiřovali zejména v odborových a studentských organizacích.⁸³

Americká vláda chovala vůči Goulartovi od počátku podezření, že je vůči komunistům příliš vstřícný. Svědčí o tom například písemná komunikace mezi ministerstvy obrany a zahraničí z listopadu 1961, ve kterém první z ministerstev shledává, že komunistický vliv v Brazílii je alarmující a ohrožuje bezpečnost západní hemisféry. „Komunisté vnímají Goularta jako svého muže,“ píše se v dokumentu.⁸⁴ Ministerstvo obrany zároveň urguje ministerstvo zahraničí k co nejužší spolupráci ohledně politiky

⁸¹ Skidmore, *Brazil*, 153.

⁸² Roger W. Benjamin a John H. Kautsky, „Communism and Economic Development,“ *The American Political Science Review* 62, č. 1 (březen 1968): 122, <http://www.jstor.org>.

⁸³ Report From the Inter-Departmental Survey Team on Brazil to President Kennedy, 3. listopadu 1962, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 228, 475, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d228> (staženo 10.4.2021)

⁸⁴ Letter From the Deputy Assistant Secretary of Defense for International Security Affairs (Williams) to the Assistant Secretary of State for Inter-American Affairs (Woodward), 7. listopadu 1961, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 218, 451, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d218> (staženo 10.4.2021)

vůči Brazílii, což ukazuje na vážnou obavu ohledně politického vývoje v zemi. Americké velvyslanectví v Riu také doporučovalo, aby vláda neposkytovala Brazílii žádnou finanční pomoc kromě té přislíbené v rámci Aliance pro pokrok, a to kvůli Goulartově předchozí spolupráci s komunisty.⁸⁵

Zároveň ale ze strany ambasády zaznívá varování, aby vláda nedávala nelibost vůči brazilskému prezidentovi najevo příliš okatě, jelikož by tak potvrdila komunistickou tezi o americkém nepřátelství vůči Brazílii (a také by šla proti svému deklarovanému reformnímu přístupu). Kennedy posléze při Goulartově návštěvě ve Washingtonu v dubnu 1962 mluvil s prezidentem velmi vstřícně a ubezpečil ho o plné podpoře jeho vlády.⁸⁶ V tiskovém prohlášení ze setkání obou hlav státu se pak zdůrazňuje vzájemné přátelství, spolupráce na sociálním rozvoji či nutnost řešit politické krize skrze ústavní pravidla a demokratický proces.⁸⁷

Goulart se Američany snažil přesvědčit o tom, že v domácí politice představuje jeho vláda umírněný střed, který se snaží zabránit levicovým i pravicovým radikálům zničit demokratický režim. Sdílel také znepokojení nad politickou nestabilitou, která by mohla vést k revoluci. Velvyslanci Gordonovi sdělil, že pokud v takovém případě zasáhnou Kubánci, Sověti, nebo čínští komunisté, hrozí „*druhá Korea*.“⁸⁸ Stejně tak si byl vědom komunistického vlivu na chudém severovýchodě Brazílie, ale celkově o domácích komunistech říkal, že jsou slabí a rozdělení. Cestou boje s komunisty podle něj bylo vyřešit sociální problémy pomocí sady tzv. základních reforem (*reformas de base*). Tyto návrhy zákonů usilovaly o zmírnění nerovností skrze změny ve školství, bankovníctví, administrativě, daňovém systému a dalších oblastech. Nejvýraznější z nich byla pozemková reforma, která vyžadovala změnu ústavy kvůli způsobu kompenzace ze strany státu, a také návrh volebního práva pro negramotné Brazilce.

⁸⁵ Telegram From the Embassy in Brazil to the Department of State, 8. září 1961, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 214, 445, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d214> (staženo 10.4.2021)

⁸⁶ Memorandum of Conversation, 3. dubna 1962, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 223, 60, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d223> (staženo 10.4.2021)

⁸⁷ John F. Kennedy, *Public papers of the Presidents of the United States: John F. Kennedy; containing the public messages, speeches, and statements of the President, 1961-1963* (Washington: United States Government Printing Office, 1963), 287-288.

⁸⁸ Telegram From the Embassy in Brazil to the Department of State, 21. října 1961, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 217, 449, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d217> (staženo 11.4.2021)

Kennedyho vláda Goulartově interpretaci příliš nevěřila a rozhodně prezidenta nebrala jako obránce demokracie. V posudcích ministerstva zahraničí je Goulart nejčastěji popisován jako oportunist a demagog, jehož hlavním cílem je udržet si osobní moc a popularitu. Jeden člen Národní bezpečnostní rady dokonce prezidenta označil za „*nekompetentního, dětinského delikventa*.“⁸⁹ „*Důsledkem Goulartova oportunismu je náklonnost a ochrana, které za svou kariéru poskytl komunistům a údajným komunistům výměnou za jejich politickou podporu,*“ shledává zpráva výzkumné skupiny, složené ze zástupců několika ministerstev a CIA, adresovaná na konci roku 1962 Kennedymu.⁹⁰

Důkazem komunistické infiltrace v nejvyšších sférách brazilské politiky byl pro Američany například Goulartův tiskový mluvčí Raul Ryff, bývalý člen PCB.⁹¹ Kromě toho ale Washingtonu vadili i veřejní představitelé, kteří byli levicově orientovaní (ovšem ne komunisté). Šlo například o ministra práce Afonsa Arinose, ministra školství Paula de Tarso, generálního prokurátora Evandra Linse nebo ředitele Národní rozvojové banky Leocadia Antunese. Všechny čtyři CIA označovala jako „extrémně levicové.“ Když Goulart v roce 1963 složil nový kabinet, tajná služba varovala, že komunističtí sympatizanti obsadili minimálně polovinu vysokých úřednických postů na ministerstvech, což považovala za ukázkou politických trendů v Brazílii.⁹²

Na druhou stranu, Washington měl často tendenci vnímat nacionalistické (respektive antiamerické) politiky automaticky jako komunistické sympatizanty. Jak později podotkl brazilský velvyslanec v USA Roberto Campos (ve funkci 1961–1963), Spojené státy mnohdy vůbec nerozlišovaly mezi stoupenci četných odnoží brazilské levice (nacionalistické, katolické, socialistické atd.) a komunisty.⁹³

⁸⁹ Memorandum From Gordon Chase of the National Security Council Staff to the President's Special Assistant for National Security Affairs (Bundy), 19. března 1964, FRUS, 1964–1968, svazek XXXI, South and Central America; Mexico, dokument 185, 408, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v31/d185> (staženo 11.4.2021)

⁹⁰ Report From the Inter-Departmental Survey Team on Brazil to President Kennedy, 3. listopadu 1962, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 228, 475, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d228> (staženo 15.4.2021)

⁹¹ Stojí za zmínku, že Ryff prokazatelně poskytoval informace agentům československé Státní bezpečnosti, kteří pobývali na československé ambasádě v Riu coby diplomaté. Spolupráce byla nicméně podle archivů StB nepravdělná a k intenzivnějšímu kontaktu s Ryffem nedošlo. Viz Vladimír Petrilák a Mauro Longaretti Kreanski, *Rudá Samba: Činnost StB v Brazílii v 50. a 60. letech 20. století* (Praha: Academia, 2020), 185–190.

⁹² Current Intelligence Memorandum: The Brazilian Cabinet, 30. července 1963, FOIA, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP79T00429A001200010030-3.pdf> (staženo 11.4.2021)

⁹³ Rozhovor s Robertem de Oliveira Camosem, interview vedl John E. Rielly, 29. května 1964, 42, JFKL Oral History Program, <https://www.jfklibrary.org/sites/default/files/archives/JFKOH/Campos%2C%20Roberto%20de%20Oliveira/JFKOH-RDOC-01/JFKOH-RDOC-01-TR.pdf> (staženo 11.4.2021)

Velké antipatie měly USA k již zmíněnému guvernérovi Brizolovi, který se zviditelnil nejen znárodněním amerických společností, ale také třeba svým dramatickým odchodem z jednání během setkání OAS v Punta del Este, kterým protestoval proti americké snaze izolovat Kubu. Brizolu některé vládní dokumenty líčí coby nejpoblábnějšího představitele radikálních nacionalistů a potenciálního příštího prezidenta, jehož zvolení by mohlo napomoci zavedení volebního práva pro negramotné, které se Goulart snažil prosadit. Jiné jej zase vidí jako „nepříliš chytrého buřiče a špatného lídra.“⁹⁴ Každopádně je patrné, že Goulartova asociace s ním Američanům vadila, byť jim prezident tvrdil, že ho s guvernérem pojí pouze rodinný vztah. Jak jsme viděli v minulé kapitole, jeho snaha distancovat se od Brizoly skrze odškodnění firem ITT a AMFORP nebyla z jejich strany nijak reflektována.

Kromě radikálně levicových politiků v Goulartově okolí upozorňovaly tajné služby také na šíření marxismu v odborech. CIA v květnu 1963 informovala, že komunisté vedou tři z pěti národních konfederací odborových svazů, včetně té nejpočetnější a nejvlivnější, *Confederação Nacional dos Trabalhadores da Indústria*.⁹⁵ Goulart měl v odborech skutečně silnou oporu, což bylo dané jeho minulostí v pozici ministra práce a tradicí jeho strany PTB, nesoucí Vargasovo dědictví populismu a důrazu na práva dělníků.

Odbory podpořily Goularta generální stávkou během krize po Quadrosově rezignaci a byly také velmi aktivní v propagaci zmíněné sady základních reforem. Stojí za zmínku, že americká vláda se v brazilských odborech pokoušela propagovat antikomunismus skrze tzv. Americký institut pro rozvoj svobodné práce (*American Federation of Free Labor Development*, AIFLD). Tato nezisková organizace, založená r. 1961, školila latinskoamerické odboráře, jak bojovat s marxisty, na což čerpala finance z Aliance pro pokrok a od CIA.⁹⁶

Závažnost Kennedyho obav ohledně prezidentova spojení s komunisty dokazuje návštěva jeho bratra Roberta (tehdejšího ministra spravedlnosti), který na konci roku 1962 neplánovaně přijel do Brazílie Goularta konfrontovat ohledně jeho politické orientace. Robert Kennedy údajně velmi nevybíravým tónem vyjádřil znepokojení americké vlády

⁹⁴ Memorandum From Gordon Chase of the National Security Council Staff to the President's Special Assistant for National Security Affairs (Bundy), 19. března 1964, FRUS, 1964–1968, svazek XXXI, South and Central America; Mexico, dokument 185, 408, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v31/d185> (staženo 11.4.2021)

⁹⁵ Special Report of Current Intelligence: Economic deterioration and leftist gains in Brazil, 3. května 1963, FOIA, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP79-00927A004000070004-9.pdf> (staženo 14.4.2021)

⁹⁶ Taffet, *Foreign Aid*, 49.

nad infiltrací komunistů a antiamerických nacionalistů ve vládě, odborech a studentských organizacích a důrazně prezidentovi doporučil, ať na klíčové politické pozice začne dosazovat politiky přátelské vůči Spojeným státům, pokud chce dostat finanční pomoc. „*Pokud všichni politici v Brazílii bud' útočí na USA, nebo jsou vůči takovýmto útokům němi, spolupráce není možná,*“ sdělil Kennedy prezidentovi.⁹⁷

Schůzka celkově proběhla velmi špatně. Pro Goularta byla ponižující a pro Kennedyho byla ujištěním o tom, že Goulart je nespolehlivý, jelikož mu neposkytl žádný jasný závazek, že se Američanům bude snažit vyjít vstříc. Prezidenta později přirovnal k americkému odborářskému aktivistovi Jimmymu Hoffovi.⁹⁸ Goulartova žádost o krátkodobou půjčku ve výši 30 milionů byla nedlouho po schůzce odmítnuta s tím, že prezident nejprve musí splnit „konstruktivní kroky.“ Krátce poté (na konci r. 1962) Američané přerušili veškerou finanční pomoc pro vládu a peníze místo toho začali posílat vybraným guvernérům.⁹⁹

6.2 Obavy z nastolení diktatury

Zpřísnění americké pozice vůči Goulartovi (patrné zejména ve finančních vztazích a v podpoře jeho politických oponentů) bylo ovlivněno ještě jedním faktorem, a to obavou, že prezident zamýšlí provést puč a nastolit s podporou odborů diktaturu ve stylu Getúlia Vargase. Tato obava rostla zejména od chvíle, kdy Goulart ohlásil plebiscit o přechodu z parlamentního režimu zpět na prezidentský. Hlasování se uskutečnilo v lednu 1963 a změna v něm byla schválena. Goulart tak posílil své pravomoci, což jistě nebudilo v Američanech nadšení, tím spíše, že kampaň za prezidentský režim silně podporovaly odbory. „*Existuje možnost Goulartem organizovaného puče, následovaného komunistickým převratem,*“ poznamenal si v lednu 1964 Thomas Mann.¹⁰⁰

Američané za Goulartovými základními reformami viděli jen snahu o posílení politické pozice. Lincoln Gordon například tvrdil, že reforma volebního práva, která

⁹⁷ Leacock, *Requiem for Revolution*, 137.

⁹⁸ Hoffa v 60. letech čelil obvinění z organizovaného zločinu a jeho dopadení bylo jedním z hlavních cílů Roberta Kennedy coby ministra spravedlnosti. Mediálně sledovaný proces s Hoffou skončil jeho odsouzením na 13 let vězení v roce 1964.

⁹⁹ Weis, *Cold Warriors*, 339.

¹⁰⁰ Notes of Meeting Between the Ambassador to Brazil (Gordon) and the Assistant Secretary of State for Inter-American Affairs (Mann), 22. ledna 1964, FRUS, 1964–1968, svazek XXXI, South and Central America; Mexico, dokument 182, 400, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v31/d182> (staženo 30.4.2021)

by umožnila negramotným Brazilcům volit, slouží jen k tomu, aby zabránila zvolení největšího Goulartova oponenta Carlose Lacerdy v příštích prezidentských volbách.¹⁰¹ Základní reformy se nakonec staly záminkou k vojenskému puči. Kongres odmítal zákony schválit, zároveň se ze strany odborů a levice (zejména Brizoly) zvyšoval tlak na jejich prosazení. Politické napětí bylo tak silné, že se začínalo mluvit o možnosti vojenského puče. Goulart tou dobou již zřejmě rezignoval na snahu naklonit si Američany¹⁰² a reformy se proto rozhodl prosadit radikálnější cestou.

Ve spolupráci s odbory mýnil zorganizovat sérii masových shromáždění v různých brazilských městech – první z nich se uskutečnilo 13. března 1964 v Riu a zúčastnilo se ho na 150 tisíc lidí. Prezident před davem předvedl plamenný projev a také oznámil, že podepsal dekret o znárodnění všech soukromých ropných rafinérií. „*Goulart se konečně vybarvil,*“ komentovala projev americká ambasáda.¹⁰³ Gordon o dva týdny později psal, že prezident „...*již definitivně usiluje o nastolení diktatury, s aktivní podporou PCB*“ a žádal o zaslání zbraní pro armádní skupinu vedenou generálem Castelem Brancem, která Goularta 31. března 1964 svrhla.¹⁰⁴ Tento krok nebyl nijak překvapivý, americká vláda totiž s brazilskou armádou udržovala tradičně přátelské styky. Když Goulart vstoupil do úřadu, Američané se obávali, že pozice armády coby umírnující, konzervativní síly je velmi oslabená a radikální levice tak má nebezpečně mnoho prostoru.¹⁰⁵ „*Goulart i armáda si uvědomují, že vláda, která má silnou podporu odborů, dokáže dlouhé roky odolávat tlaku armády, jako to ukázal Juan Perón v Argentině,*“ psala CIA v roce 1963.¹⁰⁶ Posílení vztahů mezi brazilskou a americkou armádou bylo ve Washingtonu vnímáno jako „vyvažovací faktor.“¹⁰⁷

¹⁰¹ Telegram From the Embassy in Brazil to the Department of State, 21. února 1964, FRUS, 1964–1968, svazek XXXI, South and Central America; Mexico, dokument 183, 405, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v31/d183> (staženo 14.4.2021)

¹⁰² Svědčil o tom např. jeho projev na zasedání ekonomické a sociální rady OAS v listopadu 1963, kde Goulart veřejně kritizoval Spojené státy a tvrdil, že Latinská Amerika nepotřebuje „paliativní řešení“ svých problémů. O Alianci pro pokrok se vůbec nezmínil. Viz Loureiro, „The Alliance For or Against,“ 324.

¹⁰³ Telegram From the Embassy in Brazil to the Department of State, 18. března 1964, FRUS, 1964–1968, svazek XXXI, South and Central America; Mexico, dokument 184, 406, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v31/d184> (staženo 14.4.2021)

¹⁰⁴ Telegram From the Ambassador to Brazil (Gordon) to the Department of State, 28. března 1964, FRUS, 1964–1968, svazek XXXI, South and Central America; Mexico, dokument 187, 412, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v31/d187> (staženo 14.4.2021)

¹⁰⁵ Letter From the Deputy Assistant Secretary of Defense for International Security Affairs (Williams) to the Assistant Secretary of State for Inter-American Affairs (Woodward), 7. listopadu 1961, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 218, 451-2, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d218> (staženo 10.4.2021)

¹⁰⁶ Special Report of Current Intelligence: Economic deterioration and leftist gains in Brazil, 3. května 1963, FOIA, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP79-00927A004000070004-9.pdf> (staženo 14.4.2021)

¹⁰⁷ Letter From the Deputy Assistant Secretary of Defense for International Security Affairs (Williams) to the

Z vládních dokumentů vyplývá, že Washington do značné míry dezinterpretoval roli a úmysly armády. Američané ji vnímali jako vesměs přátelskou (tedy proamericky orientovanou) a antikomunistickou, což byla bezesporu pravda. Zároveň je ale v dokumentech popisována coby veskrze demokratická „ochranitelka ústavnosti“,“¹⁰⁸ což byla mylná představa, kterou následně vyvrátily dvě dekády vojenské diktatury.

Rychlost, s jakou armáda prezidenta sesadila, Američany zaskočila – ještě dva měsíce před převratem ministerstvo zahraničí odhadovalo, že puč není za současných podmínek možný, jelikož armáda nemá kapacitu ani vůli se o něj pokoušet.¹⁰⁹ Stejně tak nečekali, že nové vedení státu zavede autokratický režim. Zřejmě se totiž domnívali, že armáda sesadí Goularta a dosadí místo něj dočasného prezidenta, který zůstane jen do plánovaných voleb následujícího roku.

Nový režim vojenské diktatury nicméně Washington zahrnul bohatou finanční pomocí (mezi roky 1964-1966 Brazílie obdržela 950 milionů dolarů),¹¹⁰ a to i přesto, že nový prezident Castelo Branco pokračoval v rozvoji obchodních styků se Sovětským svazem (znovu tedy vidíme, že ekonomické sblížení se Sověty bylo pro Washington méně problematické, než sblížení s domácími komunisty).

Assistant Secretary of State for Inter-American Affairs (Woodward), 7. listopadu 1961, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 218, 451-2, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d218> (staženo 10.4.2021)

¹⁰⁸ Policy Paper Prepared in the Department of State and the Agency for International Development, 30. září 1963, FRUS, 1961–1963, svazek XII, American Republics, dokument 240, 507-12, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v12/d240> (staženo 14.4.2021)

¹⁰⁹ Memorandum From the Director of the Office of Brazilian Affairs (Burton) to the Assistant Secretary of State for Inter-American Affairs (Mann), 8. ledna 1964, FRUS, 1964–1968, svazek XXXI, South and Central America; Mexico, dokument 181, 398-9, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v31/d181> (staženo 14.4.2021)

¹¹⁰ Rabe, *The Most Dangerous*, 71.

Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, proč došlo k paradoxnímu vývoji ve vztazích Brazílie a Spojených států mezi nástupem Johna F. Kennedyho a vojenským pučem v Brazílii. Rozdílný americký přístup vůči Quadrosovi a Goulartovi ukazuje, že pro Washington byly důležitější vztahy prezidenta s domácí levicí než se zahraničními komunisty. Quadros díky svému spojení s konzervativní stranou UDN působil v očích Washingtonu dostatečně antikomunisticky, díky čemuž dokázal u USA vyjednat tak objemnou finanční pomoc (na kterou navíc nebyly navázány žádné politické či ekonomické požadavky), a to i navzdory sblížování se sovětským blokem a příležitostnou antiamerickou rétorikou. Tu mu Američané nikdy nevytkli tak jako Robert Kennedy Goulartovi, protože se domnívali, že Quadros si tak jen chce usmířit levici, aby mohl prosadit svůj program. Oproti tomu Goulart byl od počátku „zatížený“ svou minulostí, spojenou s Vargasem, dělnickým hnutím a odbory (které byly podle Američanů infiltrované komunisty), a proto k němu americká vláda chovala nedůvěru.

Na základě analýzy primárních pramenů byla vytyčena tři hlavní témata, která ovlivnila americko-brazílské vztahy v letech 1961-1964: nezávislá zahraniční politika, vyvlastněné americké společnosti a domácí politika. Při analýze těchto témat práce dospěla k závěru, který potvrzuje stanovenou hypotézu – tedy že hlavní příčinou zhoršení vztahů byla Goulartova tolerance vůči brazilské levici, respektive jeho (z pohledu USA) nedostatečný antikomunismus.

Navzdory důležitosti, kterou autoři Taffet a Weis přikládají brazilské zahraniční politice, jsme ukázali, že nebyla pro USA problematická a nepřátelství nezpůsobovala, což dokazuje už fakt, že u Quadrose byla tolerována. V jejím rámci sice docházelo ke sblížování se Sověty, ovšem jen v obchodní rovině a velmi limitovaným způsobem. Geopolitické ani ekonomické zájmy USA tato politika neohrožovala, naopak představovala potenciální nástroj pro udržení vlivu Západu v Africe. V otázce Kuby, která byla pro USA velmi důležitá, vystupovala Brazílie sice poněkud nejednoznačně a zpočátku se ostrova zastávala na půdě OAS, ovšem během kubánské raketové krize se jasně postavila na stranu Spojených států, takže ani zde nevznikaly vážnější problémy pro vzájemné vztahy.

Agresivní reakci ze strany USA způsobila naopak politika domácí, respektive obava z šíření komunismu v Brazílii. I záležitost s firmami ITT a AMFORP byla silně spojená s domácí politikou. Kennedyho nátlak na vyrovnání nebyl motivovaný pouze politickým vlivem těchto firem; prezident tak chtěl Goularta přimět se distancovat od populárního Brizoly, který USA silně vadil svými antiamerickými postoji.

Americká vláda (a ambasáda v Brazílii) totiž vnímaly Goularta nikoli jako komunistu, ale jako oportunistu, který se nechá příliš snadno ovlivnit levicovými radikály, a kterému jde primárně o udržení moci za jakoukoli cenu. Zároveň panovaly obavy, že stabilizační prvky brazilské politiky (tedy konzervativci a armáda) jsou oslabeny a je potřeba je více podpořit, což vedlo ke vzniku politiky ostrovů zdravého rozumu. Z dokumentů, které byly pro mou práci použity, se zdá, že velkou roli při formování názoru Washingtonu na Goularta hrál velvyslanec Lincoln Gordon, který byl vůči prezidentově politice velmi skeptický a opakovaně jej líčil jako nespolehlivého. Pro potvrzení této teze by ovšem bylo zapotřebí zanalyzovat větší množství dokumentů. S ohledem na tradičně důležitou roli amerických diplomatů (zmiňme např. George F. Kennana, který se svou bohatou zkušeností z ambasád v Rusku a Evropě formuloval doktrínu zdržování komunismu) by za širší zpracování jistě stála otázka, do jaké míry osobnosti diplomatů a velvyslanců formovaly (a stále formují) americkou zahraniční politiku.

V neposlední řadě práce také ukázala, proč nebylo v Brazílii dosaženo demokratizace a sociálních reforem, po kterých Kennedy volal. Mohlo by se zdát, že idealistické cíle ukončila pragmatická Mannova doktrína. Principy Aliance byly nicméně porušovány už během Kennedyho období, když se Washington přiklonil k podpoře armády a konzervativních politiků, kteří odporovali reformám. Poskytnutí podpory vojenskému puči (jakkoli byla její role pro úspěch převratu spíše zanedbatelná) bylo do značné míry jen vyústěním skeptické pozice vůči Goulartovi, kterou kromě Gordona zastával i např. Kennedyho bratr Robert. To ukazuje, že Aliance pro pokrok byla od počátku motivovaná primárně potlačováním komunismu, a její idealistické hodnoty demokracie a rozvoje mohly platit pouze v případě, že USA měly jistotu o antikomunistické orientaci lídra dané země. V případě Brazílie Spojené státy tuto jistotu neměly, a s ohledem na strategickou důležitost této země proto upřednostnily politickou stabilitu nad rozvojem, a to i za cenu obětování demokratických hodnot, které dříve tolik zdůrazňovaly.

Summary

The aim of this thesis was to explain the deterioration of US-Brazilian relations in 1961-1964. This work presents three main sources of conflict between the US and Brazilian governments: the independent foreign policy, the nationalized American companies and Brazil's domestic politics. When analyzing the independent foreign policy, it was concluded that despite the assertions of J. Taffet and M. Weis, the Brazilian doctrine was not inherently problematic as the US. Brazilian rapprochement with the Soviets was purely economic, and its scale was limited. It did not threaten US geopolitical interests and there were even some benefits to this doctrine, as it could help to combat communism in newly independent African states. The topic of Cuba did not constitute a serious threat to the mutual relations either. Although Brazil defended Castro's regime in the OAS at first, it showed unequivocal support to the US during the Cuban missile crisis.

The conclusion of this thesis is that Brazilian domestic issues, or more specifically, Goulart's presumed links to the Communists and the radical left were the main reason of the relations' deterioration. Washington considered Goulart an opportunist and worried about his connection to the staunchly anti-American governor Brizola. This explains why Kennedy was so determined to settle the ITT and AMFORP case – he hoped that it would cause a rift between Goulart and the radical left, represented by Brizola.

From Goulart's point of view, his political position was highly unstable, and he could not give up on the support of the labor and the Left, as the American government wished. At the same time, he needed American aid to fix the catastrophic economic situation, and he therefore tried to find a way to satisfy everyone. When this did not work out and the aid was getting scarce until it was cut off completely, Goulart instead focused on passing the basic reforms through mass rallies and presidential decrees. In Washington, this was seen as a final proof that the president is bent on gaining dictatorial powers with the support of leftist radicals and led the Johnson administration to send material aid to the military coup that ended Goulart's presidency.

The evolution of US-Brazilian relations during 1961-1964 showcases that the reform ideals of the Alliance of progress were tightly connected to combatting communism. When Goulart attempted to attain the social and economic progress, the US did not support him as they were concerned with his lack of anti-communism. This divergence was the main reason why the relations deteriorated and why eventually, Washington prioritized political stability over democratic values for which it had formerly advocated.

Použitá literatura

Primární zdroje

Johson, Lyndon B. *The Vantage point; perspectives of the Presidency, 1963-1969*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1971.

Kennedy, John F. *Public papers of the Presidents of the United States: John F. Kennedy; containing the public messages, speeches, and statements of the President, 1961-1963*. Washington: United States Government Printing Office, 1963.

Schlesinger, Arthur Meier. *A Thousand Days: John F. Kennedy in the White House*. Boston: Houghton Mifflin, 1965.

„What is the Mann doctrine?“ *The New York Times*, 21. března 1964.
<https://www.nytimes.com/1964/03/21/archives/what-is-the-mann-doctrine.html>.

Yale Law School. „The Charter of Punta del Este.“ Staženo 8.4.2021.
https://avalon.law.yale.edu/20th_century/intam16.asp.

Foreign Relations of the United States

David C. Geyer a David H. Herschler, eds. *Foreign Relations of the United States, 1964–1968, svazek XXXI, South and Central America; Mexico*. Washington: Government Printing Office, 2004.

Edith James, N. Stephen Kane, Robert McMahon a Delia Pitts, eds. *Foreign Relations of the United States, 1955–1957, svazek VII, American Republics: Central and South America*. Washington: Government Printing Office, 1988.

Edward C. Keefer, Harriet D. Schwar a W. Taylor Fain III, eds. *Foreign Relations of the United States, 1961-1963, svazek XII, American republics*. Washington: Government Printing Office, 1996.

John F. Kennedy Library

Current Intelligence Memorandum: Situation in Brazil, 2. dubna 1962, JFKL, Papers of John F. Kennedy, Brazil: Security, 1962, <https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/JFKPOF/112/JFKPOF-112-014> (staženo 17.3.2021)

Notes on questions concerning Brazil which most preoccupy United States opinions, březen 1962, JFKL, Papers of John F. Kennedy, Brazil: Security (briefing book), <https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/JFKPOF/112a/JFKPOF-112a-002> (staženo 6.3.2021)

Remarks of Senator John F. Kennedy, 18. října 1960, JFKL, Papers of John F. Kennedy, Pre-Presidential Papers, Senate Files, <https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/JFKSEN/0913/JFKSEN-0913-041> (staženo 26.11. 2020)

Rozhovor s Lincolnem Gordonem, interview vedl John E. Rielly, 30. května 1964, JFKL Oral History Program, <https://www.jfklibrary.org/sites/default/files/archives/JFKOH/Gordon%2C%20Lincoln/JFKL-LIG-01/JFKOH-LIG-01-TR.pdf> (staženo 15.3.2021)

Rozhovor s Robertem de Oliveira Camposem, interview vedl John E. Rielly, 29. května 1964, JFKL Oral History Program, <https://www.jfklibrary.org/sites/default/files/archives/JFKOH/Campos%2C%20Roberto%20de%20Oliveira/JFKOH-RDOC-01/JFKOH-RDOC-01-TR.pdf> (staženo 11.4.2021)

Archiv CIA

Current Intelligence Memorandum: Situation in Brazil, 24. dubna 1963, FOIA, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP79T00429A001100030021-9.pdf> (staženo 1.3.2020).

Current Intelligence Memorandum: The Brazilian Cabinet, 30. července 1963, FOIA, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP79T00429A001200010030-3.pdf> (staženo 11.4.2021)

Special Report of Current Intelligence: Economic deterioration and leftist gains in Brazil, 3. května 1963, FOIA, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP79-00927A004000070004-9.pdf> (staženo 14.4.2021)

Sekundární zdroje

Knihy

Brands, H.W. *The Wages of Globalism: Lyndon Johnson and the Limits of American Power*. Oxford: Oxford University Press, 1995.

Brands, Hal. *Latin America's Cold War*. Cambridge: Harvard University Press, 2010.

Fiala, Jaroslav. *Jak se zbavit Castra: Kuba, Spojené státy a Československo ve studené válce*. Praha: Rybka Publishers, 2016.

Guimarães, Samuel Pinheiro. „Afonso Arinos de melo Franco: his times and paradox.“ In *Brazilian Diplomatic Thought Policymakers and Agents of Foreign Policy (1750-1964)*, ed. José Vicente de Sá Pimentel, 955-1001. Brasília: FUNAG, 2017.

Kunz, Diane B. *The diplomacy of the crucial decade: American foreign relations during the 1960s*. New York: Columbia University Press, 1994.

Lamont, Christopher K. *Research Methods in International Relations*. Los Angeles: Sage, 2015.

Leacock, Ruth. *Requiem for Revolution: The United States and Brazil, 1961–1969*. Kent: Kent State University Press, 1990.

Parker, Phyllis R. *Brazil and the quiet intervention, 1964*. Austin: University of Texas Press, 1979.

Petrilák, Vladimír a Mauro Longaretti Kreanski. *Rudá Samba: Činnost StB v Brazílii v 50. a 60. letech 20. století*. Praha: Academia, 2020.

Rabe, Stephen G. *The Most Dangerous Area in the World: John F. Kennedy Confronts Communist Revolution in Latin America*. London: University of North Carolina Press, 1999.

Schoultz, Lars. *Beneath the United States: A History of U.S. Policy toward Latin America*. Cambridge: Harvard University Press, 1998.

Skidmore, Thomas E. *Brazil: Five Centuries of Change*. Oxford: Oxford University Press, 1999.

Taffet, Jeffrey F. *Foreign Aid as Foreign Policy: the Alliance for Progress in Latin America*. New York: Taylor & Francis Group, 2007.

Weis, Michael W. *Cold Warriors and Coups D'Etat: Brazilian-American Relations, 1945-1964*. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1993.

Odborné články

Benjamin, Roger W. a John H. Kautsky. „Communism and Economic Development.“ *The American Political Science Review* 62, č. 1 (březen 1968): 110-123. <http://www.jstor.org>.

Gerring, John. „What Is a Case Study and What Is It Good for?“ *American Political Science Review* 98, č. 2 (květen 2004): 341–354. <http://www.jstor.org>.

Ish-Shalom, Piki. „Theory Gets Real, and the Case for a Normative Ethic: Rostow, Modernization Theory, and the Alliance for Progress.“ *International Studies Quarterly* 50, č.2 (červen 2006): 287–311. <http://www.jstor.org>.

James G. Hershberg. „‘High-Spirited Confusion’: Brazil, the 1961 Belgrade Non-Aligned Conference, and the Limits of an ‘Independent’ Foreign Policy during the High Cold War.“ *Cold War History* 7, č.3 (2007): 373-88. <https://www.tandfonline.com/>.

Leacock, Ruth. „JFK, Business, and Brazil.“ *Hispanic American Historical Review* 59, č. 4 (listopad 1979): 636-673. <http://www.jstor.org>.

Loureiro, Felipe Pereira. „The Alliance For or Against Progress? US—Brazilian Financial Relations in the Early 1960s.“ *Journal of Latin American Studies* 46, č. 2 (2014): 323-51. <https://www.cambridge.org>.

Loureiro, Felipe Pereira. „The Alliance for Progress and President João Goulart’s Three-Year Plan: the deterioration of U.S.-Brazilian Relations in Cold War Brazil (1962).“ *Cold War History* 17, č.1 (2017): 61-79. <https://www.tandfonline.com/>.

Pereira, Anthony W. „The US Role in the 1964 Coup in Brazil: A Reassessment.“ *Bulletin of Latin American Research* 37, č.1 (leden 2018): 5-17. <https://onlinelibrary.wiley.com/>.

Weis, Michael W. „The Twilight of Pan-Americanism: The Alliance for Progress, Neo-Colonialism, and Non-Alignment in Brazil, 1961-1964.“ *The International History Review* 23, č. 2 (leden 2001): 322-44. <http://www.jstor.org/>.

Internetové zdroje

Fundação Getulio Vargas. „A política externa independente durante o governo João Goulart.“ Staženo 30.11.2020.

https://cpdoc.fgv.br/producao/dossies/Jango/artigos/NaPresidenciaRepublica/A_politica_e_xterna_independente

Fundação Getulio Vargas. „Os militares e o governo João Goulart.“ Staženo 30.11.2020.

https://cpdoc.fgv.br/producao/dossies/Jango/artigos/NaPresidenciaRepublica/Os_militares_e_o_governo_JG.

Fundação Getulio Vargas. „As reformas de base.“ Staženo 30.11.2020.

https://cpdoc.fgv.br/producao/dossies/Jango/artigos/NaPresidenciaRepublica/As_reformas_de_base.

Disertační práce

Pelant, Matyáš. „Brazilská zahraniční politika v druhé polovině 20. století.“ Disertační práce, Univerzita Karlova, 2016.

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Helena Tomková
E-mail:	12619952@fsv.cuni.cz
Studijní obor:	Mezinárodní teritoriální studia
Semestr a školní rok zahájení práce:	ZS 2020/2021
Semestr a školní rok ukončení práce:	LS 2020/2021
Vedoucí bakalářského semináře:	PhDr. Jan Hornát, Ph.D.
Vedoucí práce:	Mgr. Lukáš Perutka, Ph.D.
Název práce:	Příčiny zhoršení vztahů mezi Spojenými státy a Brazílií v letech 1961–1964
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):	Brazílie a Spojené státy měly na počátku 60. let 20. století předpoklady pro pevnou spolupráci a udržení dobrých vztahů. Kennedyho program Aliance pro pokrok sliboval rozsáhlou finanční pomoc na socioekonomický rozvoj a demokratizaci Latinské Ameriky a Brazílie se měla stát lídrem tohoto programu. Přesto se vztahy postupně zhoršovaly, Spojené státy omezovaly finance pro brazilskou vládu, a nakonec podpořily armádní puč, který svrhl levicově orientovaného prezidenta Goularta. Práce se zaměří na vysvětlení tohoto paradoxního vývoje.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):	Bakalářská práce se od začátku zpracování projektu drží stejného tématu a cíle, tedy vysvětlení vývoje americko-brazilských vztahů ve vytyčeném období. Změnil se název práce, který byl předtím zaměřený na prezidenta Goularta, což bylo nepřesné vzhledem k prezidentskému období jeho předchůdce Quadrose, kterému se věnuje část práce.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):	Úvod 1. Kennedyho vize politiky vůči Latinské Americe 2. Osobnosti Jánia Quadrose a Joãa Goularta 3. Proměna amerického postoje k Brazílii mezi roky 1961-1964 4. Nezávislá zahraniční politika 5. Znárrodněné americké společnosti 6. Brazilská domácí politika Závěr
Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):	Brands, H.W. <i>The Wages of Globalism: Lyndon Johnson and the Limits of American Power</i> . Oxford: Oxford University Press, 1995. Brands, Hal. <i>Latin America's Cold War</i> . Cambridge: Harvard University Press, 2010. Leacock, Ruth. <i>Requiem for Revolution: The United States and Brazil, 1961–1969</i> . Kent: Kent State University Press, 1990.

Petrilák, Vladimír a Mauro Longaretti Kreanski. *Rudá Samba: Činnost StB v Brazílii v 50. a 60. letech 20. století*. Praha: Academia, 2020.

Rabe, Stephen G. *The Most Dangerous Area in the World: John F. Kennedy Confronts Communist Revolution in Latin America*. London: University of North Carolina Press, 1999.

Skidmore, Thomas E. *Brazil: Five Centuries of Change*. Oxford: Oxford University Press, 1999.

Taffet, Jeffrey F. *Foreign Aid as Foreign Policy: the Alliance for Progress in Latin America*. New York: Taylor & Francis Group, 2007.

Weis, Michael W. *Cold Warriors and Coups D'Etat: Brazilian-American Relations, 1945-1964*. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1993.

Kunz, Diane B. *The diplomacy of the crucial decade: American foreign relations during the 1960s*. New York: Columbia University Press, 1994.

Podpis studenta a datum 6.5.2021		
Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		